

AKP Rejiminde Akkuyu Nükleer Güç Santrali'nin Zor ve Rıza ile İnşası

Pınar Demircan, Bağımsız Araştırmacı

ORCID: 0000-0002-8529-0638

E-Posta: demipinar@gmail.com

Öz

Bu makale, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) döneminde Türkiye'nin ilk nükleer santralının inşasına toplumsal rızanın hangi araçlarla nasıl üretildiğine odaklanmaktadır. Dünyada ilk kez bir devletin başka bir devletin sınırları içinde nükleer santral kurup sahibi olarak işletmesinin örneğini teşkil eden Akkuyu Nükleer Güç Santrali (NGS) Projesine Türkiye ile Rusya arasında imzalanan uluslararası anlaşmayla başlanmıştır. Uluslararası anlaşmanın ardından 1976 yılında yer lisansı alınan Mersin'in Büyükşehir beldesindeki proje için imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santralının Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma" adındaki alt sözleşme de hukuki, ekolojik, sosyal, ekonomik ve siyasi tartışmalı süreçlere yol açmıştır. 12 Eylül Askeri Darbesi döneminde inşa edilen neoliberal politikalar doğrultusunda güçler ayrılığının benimsendiği Parlamento rejiminden güçler birliğine dayalı Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişin altyapısını hazırlayan rıza ve zor araçları projenin ilerlemesini sağlamıştır. Toplumsal itirazları örgütleme misyonunu haiz olup bir dönem ulusal ölçüğe de çıkmış olan nükleer karşıt hareket, projenin ilerlemesini önleyemeyen mekanizmalarla Mersin'deki varlığını '90lardan itibaren sürdürmektedir. Zira Mersin'de nükleer karşıt direnişi örgütleyen dinamikler de neoliberal politikaların neden olduğu toplumsal dönüşümden payını almıştır.

Siyasal rejim, siyasal iktidar ve toplumsal hareketleri birlikte tartışmayı sağlayan çekişmeli siyaset yaklaşımının benimsendiği makalede ilk olarak, AKP iktidarının kendinden önceki siyasal iktidarlara kopuş ve süreklilikleri neoliberal politikalar bağlamında incelenmektedir. Otoriterlik ve popülizm kavramsal anahtarlarından yararlanılan analizler kapsamında AKP'nin otoriter uygulamaları siyasal rejimin açıklığı/kapalılığı; siyasal iktidarın ittifaklarla kapasitesini genişletmesi, nükleer karşıt harekete yönelik baskı ve şiddet araçlarının kullanımı; merkezi, ademi-merkezi yönetim eğilimleri siyasal fırsat önermeleriyle test edilirken; popülist uygulamaları için de ulusal ve yerel siyaset ağındaki dinamiklerle ilişkisine odaklanılmaktadır. Çekişmeli siyaset yaklaşımına göre nükleer karşıt hareketin dinamik ve mekanizmalarındaki değişiminin yerel ve örgütsel ölçeklerdeki analizinde ise toplumsal hareketler literatüründen yararlanılmaktadır. Makalenin dayandığı doktora tezinin bulguları 2020 yılı sonuna kadar Mersin'de nükleer karşıt hareketin 26 aktörü ile yapılan görüşme verilerinin dinamik statik bir yaklaşıma ele

alınmasından beslenmiştir ve makalenin nükleer karşıtı harekete ampirik bir katkı yapmasını sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nükleer Karşıtı Hareket, Neoliberal Politikalar, Çekişmeli Siyaset, Siyasi Fırsat Yapıları, Akkuyu Nükleer Güç Santrali (NGS).

Construction of The Akkuyu Nuclear Power Plant with Power and Consent in the AKP Regime

Abstract

This article focuses on how social consent to the construction of Turkey's first nuclear power plant was produced during the Justice and Development Party (AKP) era. The Akkuyu Nuclear Power Plant (NPP) Project, which constitutes the first example of a state building and owning a nuclear power plant within the borders of another state for the first time in the world, was initiated with the international agreement signed between Turkey and Russia. Following the international agreement, a subcontract was signed for the project in the Büyükeceli town of Mersin, for which a land license was obtained in 1976, lead to legal, ecological, social, economic and political controversial processes. In line with the neoliberal policies during the September 12 Military Coup, the instruments of consent and coercion that prepared the infrastructure for the transition from the Parliamentary regime to the Presidential Government System ensured the progress of the project. The anti-nuclear movement, with the mission of organizing social objections and reached a national scale in '90's, has been present in Mersin with mechanisms that failed to prevent the project from moving forward. Indeed, the dynamics that organized the anti-nuclear resistance in Mersin also had their share of the social transformation caused by the neoliberal policies.

Adopting a contested politics approach that enables the discussion of political regime, political power and social movements together, the article first analyzes the ruptures and continuities of the AKP government with its predecessors in the context of neoliberal policies. Drawing on the conceptual keys of authoritarianism and populism, the analysis tests AKP's authoritarian practices through the openness/closedness of the political regime, the expansion of political power through alliances, the use of repression and violence against the anti-nuclear movement, centralized and decentralized governance tendencies and political opportunity propositions, while focusing on its relationship with the dynamics in the national and local political network for its populist practices. According to the contentious politics approach, social movements literature is used to analyze the changes in the dynamics and mechanisms of the anti-nuclear movement at local and organizational scales. The findings of the doctoral dissertation on which the article is based are informed by a dynamic static approach to the interview data

with 26 actors of the anti-nuclear movement in Mersin until the end of 2020, and enable the article to make an empirical contribution to the anti-nuclear movement.

Keywords: Anti-Nuclear Movement, Neoliberal Policies, Contentious Politics, Political Opportunities, Akkuyu Nuclear Power Plant (NPP).

Giriş

Türkiye’de 1950’lerden itibaren¹ kalkınma hedefleriyle gerekçelendirilen nükleer santral projesi ilk kez Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) döneminde, 12 Mayıs 2010 tarihinde Türkiye ve Rusya Hükümetleri arasında uluslararası anlaşmanın imzalanmasıyla başlayan süreçte 2018 yılında inşaat aşamasına ulaşmıştır. Şili ve Arjantin’deki gibi, askeri darbeye inşa edilerek uzun vadede toplumsal dönüşüme yol açan (Kıray, 2006: 93) neoliberal politikaların uygulandığı rejimlerde sık görülen otoriter ve popülist pratiklere (Saad-Filho ve Johnston, 2005; Adaman vd., 2017; Berberoğlu, 2020; Özyürek vd., 2019; Tansel, 2018) AKP tarafından yoğun olarak başvurulmaktadır. AKP rejimi makalenin konusunu oluşturan Akkuyu Nükleer Güç Santralinin (NGS) önceki iktidarlar dönemine tekabül eden 1965, 1977, 1983 ve 1996 yıllarındaki girişimler gibi (Demircan, 2022) kesintiye uğramasını önlemiştir. Zira uluslararası anlaşmaları düzenleyen Anayasanın 90. maddesinin “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasa’ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi’ne başvurulamaz” ibaresi uluslararası andlaşmaları yargısal denetim dışında bırakarak Akkuyu NGS projesinin iç hukuk engeline takılmamasını sağlamıştır (Köybaşı, 2014).

Uluslararası anlaşmanın akabinde kabul edilen “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Akkuyu Sahası’nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma”² ise işletim süresi en az 60 yıl olan nükleer santralin Yap-Sahip ol-İşlet (YSİ) / (Built-Own-operate) (B.O.O.) finansman modeliyle inşa edilmesi nedeniyle dünyada ilk kez bir devletin bir başka devletin sınırları içinde nükleer santrali sahibi olmasını sağlamıştır. Bu anlaşma içeriğine göre, Akkuyu NGS hisselerinin en az yüzde 51’i³ ve tesiste üretilecek elektriğin tamamı her zaman Rusya menşeli Rosatom’a aittir. Türkiye tarafı ile nükleer teknoloji üzerine know-how paylaşımının yapılmayacağı da açıkça belirtilen anlaşma Türkiye için dezavantajlı olduğu kadar Akdeniz’de Rusya’ya jeopolitik güç ve tesiste üretilecek elektrik için yüksek garanti fiyatının⁴ kabulüyle Rusya için kârlı bir yatırımdır.

Neticede gerek uluslararası anlaşmaya dayanarak ulusal hukuku yok sayan gerekse proje anlaşmasıyla ulusal güvenlik, enerjide dışa bağımlılık, ekonomik ve siyasi veçhelerden tartışmalı olan⁵ Akkuyu NGS genel ekolojik risklerin⁶ ötesine geçen çekişmeli süreçleri beraberinde getirmiştir. Ne var ki, Akkuyu NGS'nin ilk reaktörünün operasyona başlatılması öngörülen tarihin yaklaşması⁷ nükleer karşıtı hareketin Mersin'deki toplumsal itirazları örgütleme ve mobilize etme misyonunu yerine getir(e)memektedir. Nitekim geçmiş 1970'lere dayanan⁸ nükleer karşıtlığını yıllar içinde ölçen kamuoyu araştırmaları da nükleer karşıtı potansiyelin mobilizasyonunda güçlükler olduğuna işaret eder.

Bu araştırmalara bakıldığında, 1999 yılında proje alanı olan Mersin'in Büyükeceli Beldesinde Greenpeace tarafından yapılan oylamanın sonucuna göre muhaliflerin oranı yüzde 84'tür (Künar, 2002: 240). 2010 yılında proje için uluslararası anlaşmanın imzalanmasından sonra Mersin genelinde yapılan değerlendirme, itirazların yüzde 65,1 (Palabıyık vd., 2010) düzeyinde olduğunu gösterirken 2011 yılında meydana gelen Fukushima Nükleer felaketinin ardından Greenpeace tarafından yapılan kamuoyu araştırması halkın yüzde 64'ünün nükleer santrale karşı olduğunu, yüzde 86,4'ünün de santrale yakın bir yerde yaşamak istemediğini (Benmayor, 2011) ortaya koymuştur. 2015 yılında Mersin'de yapılan bir araştırmanın sonuçları katılımcıların yüzde 50'den fazlasının Mersin'de nükleer santral kurulmasına karşı olduğunu (Avcı ve Toroğlu, 2020), 2016 yılında OHAL öncesinde Mersin'de Büyükşehir Belediyesi ve Mezitli Kent Konseyi tarafından 5050 kişiyle yapılan araştırma ise yerel ölçekte projeye itirazların yüzde 78 düzeyinde bulunduğunu (Aktaş, 2021) gösterir. 2018 yılında Türkiye ölçeğinde nükleer karşıtlığını yüzde 40,12 olarak ölçen Türkiye Araştırmasına (2021)⁹ mukabil, 2018 yılında KONDA tarafından 30 ilde gerçekleştirilen Çevre Bilinci ve Çevre Koruma Araştırması (KONDA, 2018) Mersin'de nükleer santral karşıtlığının yüzde 66 olduğunu teslim eder. KONDA tarafından 2020 yılında gerçekleştirilen Türkiye'de İklim Değişikliği Algısı Araştırması (İklimhaber ve KONDA, 2020) ise değişen iklim koşullarında nükleer enerji santrallerinin en az tercih edilen elektrik enerjisi kaynağı olduğunu göstermektedir.

Ulusal ölçeğe kıyasla yerelde daha yüksek görünen itirazlar nükleer karşıtları tarafından Akkuyu NGS'ye yönelik Mersin'deki toplumsal muhalefet potansiyelinin değerlendirilememesinin nedenlerini tartışmaya sevk etmektedir. Bu nedenle siyasal rejim, siyasal iktidar ve toplumsal hareketleri birlikte tartışmaya olanak veren çekişmeli siyaset yaklaşımına

göre, (contentious politics) (Tilly ve Tarrow, 2015) makalenin ilk kısmında AKP rejiminin kendinden önceki iktidarlara kopuş ve süreklilikleri üzerinden karakter analizi yapılacaktır. Temel araştırma sorusu “Akkuyu NGS için toplumsal rıza nasıl üretilmiştir?” olan makalede otoriter pratiklerle daralan demokrasi kapasitesinin ölçümü için Tilly ve Tarrow’un (2015) *Siyasi Fırsat Yapıları* (political opportunity structures (POS)) önermelerinden (siyasal rejimin açıklığı/ kapalılığı, güç ilişkileri; siyasal iktidarın ittifaklarla kapasitesini genişletmesi, toplumsal hareketlere yönelik zor ve baskı araçlarının kullanımı; merkezi/ademi-merkezi yönetim eğilimleri) ve popülist uygulamalardan yararlanılacaktır. Makalenin ikinci kısmında ise Akkuyu NGS’ye karşı direniş mekanizmalarının katalizörü olan nükleer karşıtı hareketin analizi için toplumsal hareket literatürüne başvurulacaktır. Makalede baz alınan doktora tezi¹⁰ için 2019 ve 2020 tarihlerinde Mersin’deki 26 hareket aktörüyle gerçekleştirilen yüz yüze derinlemesine mülakat verileri ise gerek nükleer karşıtı hareketin dinamik statik esaslı kavranışıyla (Tarrow, 2011: 7-8) siyasal rejim analizini gerekse nükleer karşıtı hareket dinamikleri ile mekanizmaların dönüşümünün çözümlenmesini desteklemektedir.

Makale, AKP döneminde neoliberal politikaların zirveye çıktığını savunan çalışmalara (Tansel, 2018; Adaman vd., 2017; Akbulut vd., 2020) yakın görünmekle beraber, siyasal rejimin geçirdiği değişimin sivil toplum alanı ile nükleer karşıtı hareketin geçirdiği değişimle birlikte yani dinamik statiklik esasına göre analiz edilmesi bakımından, politik ve sosyolojik bir bağlama sahiptir. Toplumsal hareketlerin çatısı altında tartışılan nükleer karşıtı hareketin dinamik ve mekanizmalarındaki değişimin analizinin siyasal rejim analizi eşliğinde yürütülmesi ise makaleyi toplumsal hareketler literatürü içindeki çerçeveleme yapılan çevre hareketi analizlerinden farklılaştırmaktadır. Bununla birlikte makalenin, Türkiye’de teorik çalışmalara sınırlı kalan çekişmeli siyaset yaklaşımını ilk kez sahaya taşıyarak literatürü zenginleştirilmesi ve nükleer karşıtı harekete ampirik bir katkı yapması beklenebilir.

Neoliberal Devletin İnşası ve Dönüşümü

İlk kez Şili’de 1973 yılında askeri darbe ile denendikten sonra ABD’de uygulanan neoliberal politikalar Türkiye’de Uluslararası Para Fonu (IMF) ile imzalanan iki stand by anlaşması kapsamında 24 Ocak Kararlarıyla uygulanacakken toplumsal güçlerin itirazlarıyla engellenmesi neticesinde 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi’ni izleyen süreçte inşa edilmiştir. Eşitsizlik kaynağı olan tahakküm biçimlerinin yaygınlaşmasıyla toplumsal dönüşüme yol açan neoliberal politikalar tarihsel olarak emek üzerinden yaratılan

artık değer üretimiyle açıklanabilir. Borçlandırmayı, zor ve rıza araçlarının kullanımını, sömürgecilikle işleyen kapitalizmin stratejisi olarak yorumlayan Harvey (2012: 322), birikimin kamusal mekanlarda çitleme, el koyma ve mülksüzleştirmeye dayanırken birikimin sürekliliğinin de özelleştirme, sermaye hareketleri, para transferleri, işgücü göçü, teknoloji transferi, döviz spekülasyonu gibi el koyma süreçleriyle sağlandığına işaret eder (Harvey, 2004: 24). Nitekim makalenin konusunu oluşturan nükleer santrallerin Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) gibi ulus üstü kurumlar eliyle gelişmekte olan ülkelere yönlendirilmesi (Wallerstein, 2011: 32) ve bu ticaretin önceden var olan borç ilişkilerine göre¹¹ yapılması (Amin, 1997: 150) küresel birikim rejiminin eşitsizliklerden beslendiğini teyit eder.

Neoliberal politikalar doğrultusunda gelişmekte olan ülkelerde uygulanan mali disiplin, piyasanın serbestleştirilmesi, özelleştirmelerle işleyen borç mekanizmasıyla dayatılan yoksulluk ve eşitsizlikler bu ticaretin nesnesi kılınan ülkelerin siyasal rejimlerinin kültürel ve siyasi niteliğini de olumsuz etkilemektedir (Özuğurlu, 2014: 55). Nitekim Bruff (2014), neoliberalizmin piyasalaştırma veya metalaştırmanın bir uzantısı olmanın ötesinde toplumların zorlayıcı, demokratik olmayan ve eşitsiz bir şekilde yeniden düzenlenmesiyle ilgili olduğunu iddia etmektedir. Neoliberal politikaların sosyal ve siyasi alanları ekonomileştirildiğine işaret eden Bruff (2019: 375) tahakküm süreçlerinin kaynaklar üzerindeki hak ve kontrolle sınırlı olmadığını ortaya koymaktadır. Zira Harvey'in mülksüzleştirerek birikim kavramına karşılık gelen özelleştirme vb. uygulamaların kullanım şekli ve amacı sosyo-mekansal sonuçları olan bir değişimi tetiklemektedir (Akbulut vd., 2020: 283).

Öte yandan neoliberal politikaların devlet müdahalesinin azaltılması ve/veya devletin küçültülmesi iddiasına karşın, muhalif kesimlere yönelik baskı ve şiddet, idarenin merkezileşmesinin yanı sıra sosyal sorumluluk, sivil toplum gibi kavramlarla devletin tahakküm alanının genişletilmesi (Bedirhanoglu, 2010: 5) devletin aktive edildiğini savunan Bruff'u (2014) yankılamaktadır. Kapitalizmin doğanın ve doğal varlıkların, emeğin, kamusal mekanların içinden geçerek onları tüketen (Foster, 2012: 54-57) özelliği, krizler aracılığıyla devlete yeni müdahalelerde bulunma fırsatı vermekte, kapitalizmin kendi çelişkilerinin yol açtığı krizler aracılığıyla devleti etkinleştirmektedir.

AKP Öncesi Dönem

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde mülksüzleştirmeye dayalı birikim aracı olan güvencesizleştirme, işsizlik, taşeronlaştırma ve yoksulluk çekişmeli süreçlere uzanır. Nitekim, 12 Eylül Askeri Darbesi ile başlayan sıkıyönetim koşullarında uygulanan neoliberal politikalara istinaden Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) Başkanının “Bugüne kadar hep işçiler güldü, artık sıra bizde” (Savran, 2004: 29) şeklindeki yorumu darbenin sınıfsal karakterini ve çekişmeli süreçlerin temel nedenini gösterir. 37 yıl sonra AKP iktidarı tarafından “Biz göreve geldiğimizde, 15 sene önce Türkiye’de olağanüstü hâl vardı ama bütün fabrikalar hep grev tehdidi altındaydı. Hatırlayın o günleri ama şimdi böyle bir şey var mı? Tam aksine, şimdi grev tehdidi olan yere biz OHAL’den istifadeyle anında müdahale ediyoruz” (Bianet, 2017) söylemi de AKP dönemindeki OHAL koşullarının da sermaye birikimi lehine kullanıldığını gösterir.

12 Eylül Askeri Darbesiyle başlayan sıkıyönetim döneminden sonra 1983 yılında geçilen serbest piyasa ekonomisi kamu kurumlarının ve iktisadi teşekküllerinin (KİT) zarar ettiği gerekçesiyle özelleştirilmesini dayatmıştır. Ulusal sermayenin satın alma kapasitesinin yetersizliği ile karşılaşılması devlet varlıklarının IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü aracılığıyla doğrudan yabancı sermayeye satışına neden olurken, bu süreç, önceden kurulmuş olan borç ilişkilerine göre işlemiştir (Angın ve Kılınçarslan, 2021). Çoğu özelleştirmenin¹² başarısız olması, AKP öncesinde bu uygulamanın 2000 yılında gerçekleştirilen Petrol Ofisi ile sınırlı kalmasına yol açarken (Angın ve Bedirhanoğlu, 2013: 75-95) TEKEL, Seka, Etibank, Sümerbank gibi KİT’lerin özelleştirilmesi istihdam edilen geniş emek gruplarını işsiz bırakarak emeğin mülksüzleştirilmesine neden olmuştur. 1994 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından yayımlanan kitapçıkta özelleştirmelerin kamu kesiminin güçlendirilmesiyle gerekçelendirilmesi (Kilci, 1994: 14), oluşan memnuniyetsizliklerin gerçek nedeninin gizlenmesine çalışıldığını göstermektedir.

AKP öncesi dönemde iki önemli etkiden biri Türkiye’nin 1995 yılında Gümrük Birliği anlaşmasını imzalamasından sonra Avrupa Birliği’nin (AB), Türkiye siyasetine müdahalesinin artması (Bedirhanoğlu, 2010) diğeri de, kamu kurumlarının rekabetçi piyasaların önceliklerine göre kurumsallaşması için (Yıldırım, 2011) 1999 yılında IMF ile stand-by anlaşmalarının yapılmasıdır. Bu doğrultuda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK), Kamu İhale Kurumu, Rekabet Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu gibi düzenleyici kurumların kurulmasıyla devletin,

piyasanın menfaati doğrultusunda yeniden yapılandırılması sağlanmıştır (Civelekoğlu, 2015). 2001 yılında ise iş dünyasının gereksinim duyduğu iyileştirmelerin yapılması ve yabancı sermayenin karşılaşılabileceği idari sorunların çözümlenmesi için (Cebeci, 2000) Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Koordinasyon Kurulu (YOİKK) oluşturulmuştur.

Öte yandan özel girişimleri desteklemenin bir yolu da devletin başta üretim, sosyal güvenlik, tarımsal destek, bölgeler arası eşitsizliğin giderilmesi, eğitim, sağlık ve kentsel hizmetlere yönelik devlet harcamalarının kısıtlanması olduğu üzere (Ataay, 2008: 86), devletin kapasitesini aşan görevler de piyasa ya da sivil topluma yüklenmiştir. Özetle, piyasa aksaklıklarına özerk kurumların müdahale etmesi yönündeki değişikliklerle “piyasa için devlet” kavramı (Bayramoğlu, 2005: 54-56) siyasi rejime AKP öncesi dönemde yerleştirilmiştir.

AKP Dönemi

2002 yılında tek başına iktidara gelen AKP IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve AB tarafından yapılan reform önerilerinin de yürütücüsü olarak Türk Telekom ile PETKİM, TÜPRAŞ ve ERDEMİR gibi enerji alanındaki geniş ölçekli kamu kurumlarının özelleştirilmesini programına almıştır. Bu özelleştirmeler kurumların yüksek maliyetli teknoloji transferi yapılmadıkça âtıl kalacağı yönündeki iddialarla gerekçelendirilirken (Angın ve Bedirhanoglu, 2013) satışlar ise özel sektöre girişi kolaylaştırmak ve istihdamı artırmak gibi söylemlerle meşrulaştırılmak istenmiştir. Satışlarda '90'lardaki gibi doğrudan yabancı sermayenin hedeflenmesinin nedeni ise bu kez kapitalist grupların özelleştirmelerle güç kazanıp rejime tehdit oluşturmasının önüne geçmektir (Angın ve Kılınçarslan, 2021).

AKP'nin askeri vesayet karşısında hegemonyasını inşa etmek için araçsallaştırdığı neoliberal politikalar ise farklı sermaye gruplarını bir araya getirmesini sağlarken işçi ve yoksul kesimler üzerinde popülist araçlardan (Özden vd., 2017: 192) beslenmiştir. Zira, 1980'lerden itibaren özellikle emekçi sınıfların mağduriyetini ve yoksulluğunu derinleştiren neoliberal politikalar AKP'nin iktidara gelmeden önceki yerel yönetim pratiğinin sosyal yardım ulaştırma ve düşük gelirliilerin bankaların kredi sistemine bağlanması gibi koruma düzeyini genişleten uygulamalarıyla buluşmuştur (Doğan, 2013). Sermayenin yanı sıra yoksul kesimlerin de AKP'nin hegemonya inşa sürecine katkı yaptığını gösteren bu durum AKP rejimi boyunca versiyonlarıyla AKP'nin tabanını desteklemiştir.

AKP'nin neoliberal politikaları açısından önemli bir değişiklik, 2008 krizinin etkileri altında IMF ve Dünya Bankası gibi kredi kaynaklarının kesilmesi üzerine enerji ve inşaat projelerine yönelmesine dayanır. Bedirhanoğlu'nun (2010: 4) Türkiye'de 1994-1999 ve 2001 tarihlerinde olduğu gibi her kriz sonrası yeni finansal serbestleşme ve neoliberal uygulamalardaki yükseliş işaret ettiği üzere, 2008 krizi de gerçekleştirilen kanun değişiklikleri, hükümete yakın sermaye gruplarına tanınan kanuni muafiyetlerle AKP'nin krizden güçlenerek çıkmasını sağlamıştır. Öyle ki, 2013 yılı itibariyle '80lerin yap-işlet-devret (YİD) modelinin benimsendiği Kamu-Özel İş Birlikleri (KÖİ) sermaye gruplarına yeni iş fırsatı sağlayan şehir hastaneleri, köprü, havalimanı gibi dev bütçeli yatırım kalemleri bütçe içinde en yüksek meblağlara ulaşmıştır (Öztürk ve Bahçe, 2023).

Türkiye'de Nükleer Santral Projelerinin Tarihsel ve Kurumsal Arka Planı

Türkiye'de nükleer santrallerle ilgili olarak ilk resmi adım 1955 yılında Viyana'da toplanan Cenevre Konferansında Barış için Atom Anlaşması'nın imzalanmasıyla atılmıştır. Bu anlaşmayı ilk imzalayan ülke olan Türkiye'nin aynı yıl ABD ile atom enerjisinin barışçıl kullanımına yönelik ikili iş birliği anlaşmasını imzalamasından sonra (Fischer, 1997: 29) Türkiye'de nükleer enerji alanında çalışmalara başlanmıştır. SSCB tehdidine karşı 1952 yılında NATO'ya üye olan Türkiye toprakları NATO'nun askerî üs ve tesisler kurmasına açılırken, 1954 yılında imzalanan "Askeri Kolaylıklar Anlaşması" da (Kıyanç, 2020) ABD ile atom enerjisi konusunda çalışmalara başlanmasına izin vererek Türkiye'nin bilimsel, teknik destek alması için "Atom Enerjisi Sivil Kullanımı İş birliği" anlaşmasının yapılmasıyla sonuçlanmıştır (Kütükçüoğlu, 2020: 183). 1956 yılında Başbakanlığa bağlı olarak Türkiye'de Atom Enerjisi Komisyonunun (AEK) kurulmasını ise 1957 yılında kurulan Uluslararası Atom Enerji Ajansı'na (IAEA) üye olunması izlemiştir.

1956 yılında İstanbul'da kurulan Çekmece Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi (ÇNAEM), Ankara'da Ankara Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi (ANAEM), Lalahan Hayvan Sağlığı Nükleer Araştırma Enstitüsü (LHNAE) ve Ankara Nükleer Tarım Araştırma Merkezi (ANTAM) ile kurumsallaşan nükleer süreçler neticesinde (Kütükçüoğlu, 2020: 6), 1959 yılında ilk araştırma reaktörü kurulan İTÜ'de kadro oluşturma çalışmalarına başlanmış ve bunu 1961 yılında bir diğer araştırma reaktörünün ÇNAEM'de faaliyete geçmesi izlemiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planına (1963-1967) dahil edilerek 1965 yılında açılan ihalenin başarısız olmasından sonra ihalelere 1970 yılında kurulan Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) bünyesindeki Nükleer Enerji Dairesi tarafından 1988 yılına kadar devam edilmiştir (Kütükçüoğlu, 2020: 7). 1976

yılında Mersin Akkuyu'nun yer lisansı için "nükleer enerji santralının ülke ekonomisine yapacağı olumlu katkılar" adına TEK tarafından kamulaştırma bedelleri ödenerek arazi devir işlemleri başlatılmışsa da süreç 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ile kesintiye uğramıştır.

Özal Hükümeti tarafından AEK'in yerine kurulan Başbakanlığa bağlı ve kamu tüzel kişiliği haiz Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK), nükleer santral ihalesi açmaksızın teklifler almış, bu dönemde "Nükleer Tesislere Lisans Verilmesine Dair Tüzük" üzerinden kararname ile de Nükleer Elektrik Santralleri Kurumu (NELSAK) kurulmuş (Bayülken, 2006) ihale süreci ise 1983 yılında elektriğin üretim, iletim, dağıtım ve ticaretini yapmak için kurulan Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş (TEAŞ)¹³ tarafından yürütülmüştür. 1970'lerden itibaren ihale süreçlerini yöneten TEK ise deneyimli kadrolarının bir kısmının başka görevlere kaydırılması ve bir kısmının da yurt dışında iş arayışına yönelmesiyle (Sanalan, 1994) Türkiye'de nükleer santral ihalelerini yönetebilecek uzman insan kaynağının dağılması neticesinde içi boşaltılmış olarak 1988 yılında özelleştirilmesi için parçalanmıştır.

Nükleer santral kurulması için, 1968 yılında imzaya açılan Nükleer Enerjinin Barışçı Kullanımına Dair İş birliği Anlaşmasını (NPT) 1980 yılının mart ayında onaylayan Türkiye (Kütükçüoğlu, 2020: 187) "nükleer silah yapmaya kalkışmayacağını ve nükleer silah yapmaya kalkışan ülkelere bu konuda yardımda bulunmamayı" taahhüt etmiş; 1981 yılında IAEA ile imzaladığı sözleşme ile de mevcut ve gelecekteki bütün nükleer tesislerinin IAEA denetimine tabi olduğunu onaylamıştır (Bayülken, 2006). Bu anlaşmaların imzalanmasıyla 1993 yılında kurulan Çiller liderliğindeki DYP-SHP Hükümeti döneminde Türkiye'nin elektriksiz kalacağı gerekçesiyle açılan ihaleye verilecek tekliflere yönelik hazine teminatları ile vergi muafiyetlerinin artırılmasına çalışılmıştır. Hatta, Yap-İşlet-Devret finansman modeli için teklifler alınırken projenin daha cazip kılınması için Yap-İşlet-Sahip ol (YİS) modelinin düşünülmesi (Kaya ve Göral, 2016) AKP döneminde Akkuyu NGS için uygulanan uygulanan finansman modelinin ilk kez bu hükümet döneminde seçeneklere dahil edildiği anlamına gelmektedir. 1996 yılında açılan ihale ise, 2000 yılında Ecevit'in Başbakanlığındaki Demokratik Sol Parti (DSP) koalisyon hükümeti döneminde maddi kaynak yetersizliği (NTV, 2000) ve Türkiye'nin nükleer santrale hazır olmadığı gerekçesiyle iptal edilmiştir.

Nükleer santrallerin AKP'nin gündemine girmesi 1999 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Fransa ile imzalanan nükleer enerjinin barışçıl kullanımına yönelik ikili anlaşmaların 2004 yılında işlevsellik kazanmasıyla

olmuş, Akkuyu NGS için yapılacak anlaşmaların kurumsal altyapısı ise, 2007 yılında kabul edilen nükleer santrallerin devlet denetiminin dışında tutulmasını amaçlayan 5710 Sayılı Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışına İlişkin Kanun¹⁴ ile hazırlanmıştır. Nükleer karşıtları tarafından olduğu kadar nükleer enerjiyi savunan bilim insanları dahil,¹⁵ nükleer taraftarlarınca da itiraz edilen kanun, Kütükçüoğlu'nun (2020) "bir ülke uluslararası enerji satış anlaşması ile diğer bir ülke topraklarında yatırım bedelleri, sorumluluğu ve mülkiyeti kendisine ait olmak üzere bir nükleer santral kuracak, işletecek, enerji üretilip satacaktır" şeklindeki ifadesiyle Akkuyu NGS'nin YİS modeline göre kurulmasına uygun bir hukuki altyapı sunmaktadır. 5710 sayılı bu düzenlemenin 2007-2008 krizinin etkileri altında hazırlanmış olması da enerji ve inşaat alanlarına yönelik AKP Hükümetinin nükleer santral için açılan ihale sürecinde diğer tekliflerin neden Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının (ETKB) müdahalesiyle çekildiğini ve Rusya'nın yüksek fiyatlı teklifinin kabul edildiğini (Kütükçüoğlu 2020: 7; Kaya ve Göral, 2016) açıklamaktadır.

Kurumsal açıdan değerlendirildiğinde, 2011 yılında Devlet Planlama Teşkilatının (DPT) lağvedilmesinden sonra nükleer santral projelerinin 2013 yılı itibariyle hükümete ait kalkınma planlarına dahil edilmesi planlama süreçlerinin AKP döneminde merkezileştiğini gösterir. Bununla beraber, Cumhurbaşkanının başkanlığındaki Nükleer Düzenleme Kurumunun (NDK) 2018 yılında CHS'e geçilmeden 1 gün önce yayımlanan kanun hükmünde kararname (KHK) ile kurulması, 1983 yılında kurulan TAEK'in Başbakanlığa bağlanmasıyla tartışmalı hale gelen kurumun bağımsızlığını tamamen yitirdiğini göstermektedir. Benzer şekilde TAEK'in teknik fonksiyonları da 1 yıl sonra Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Araştırma Kurumuna (TENMAK) devredilmiştir.

Çekişmeli Siyaset Yaklaşımı

Kavramsal Çerçeve

Siyasal iktidar, siyasi rejim ve toplumsal hareketleri birlikte ele almayı sağlayan çekişmeli siyaset (Tilly ve Tarrow, 2015) yaklaşımının benimsendiği makalede, nükleer karşıtı hareket siyasi rejimle etkileşim içindedir. Adaletsizlikleri durdurmak amacıyla itiraz ve taleplerini kolektif eylemlerle sergileyen hareket aktörlerinin kitle mobilizasyonu için fırsat ve kaynakları kullanmaları (a.g.e: 49) siyasi rejimlerin toplumsal hareketlere kapsayıcı ve/veya dışlayıcı yaklaşımından etkilenmektedir. Demokrasinin niteliğine ve rejimin otoriterliğine dair fikir veren bu durum (Mudde, 2004: 543-563), demokrasi kapasitesini daraltan politikaların toplumsal hareketlerin dinamik

ve mekanizmaları üzerinde genişleme veya sınırlanma etkisi (Tilly, 2006: 27) oluşturmasından kaynaklanır. Özellikle siyasal iktidarların kurumsal sistem üzerindeki etkinliği siyasal iktidarlara karşı karşıya gelen toplumsal hareketlerin (Calhoun, 1994: 21) aktörleri, hedef ve stratejilerinden teşekkül eden dinamikleri toplumsal hareketlerin faaliyetlerini, ittifak ilişkilerini, örgütlenmelerini yani mekanizmalarını da etkilemektedir (Tarrow, 2011: 30).

Toplumsal hareket aktörlerinin tehdit ve fırsatları algılama şekli (Tarrow; 2011: 28), Tilly'nin (1978: 106-115) Mobilizasyondan Devrime (Mobilization to Revolution) eserinde işaret ettiği gibi grev, isyan, ayaklanma gibi süreçlere evrilme potansiyeliyle de kolektif eylemleri radikalleşmeye iterek siyasal rejimleri etkileyebilmektedir. Devletin zor aracı olan kolluk güçleri tarafından uygulanan baskı ve şiddetin de kolektif eylemlerin direnişe evrilmesinde payı olabilmektedir (Bruff, 2016: 114). Kolluk güçlerinin uyguladığı baskı ve şiddet ise o ülkenin şiddet kültürünün hafızasına sahiptir (Flam, 1994: 348). Örneğin Gezi eylemlerinde kolluk güçlerinin sergilediği orantısız şiddet, Türkiye'nin demokratik ve otoriter geçmişinin değerlerinden bağımsız değildir.

Siyasi Fırsat Yapıları

Siyasi fırsatlara başvurulmuş çalışmalar arasında fırsatların anlamına (Gamson ve Meyer, 1996); etkili olmasını sağlayan mekanizmalara (della Porta ve Diani, 2020); önemine (Goldstone, 2001) odaklanan çalışmalar olduğu gibi, siyasi fırsatların toplumsal hareketlerin strateji ve başarılarını etkilediğini gösteren çalışmalara (Gamson, 1990; Piven ve Cloward, 1977; Tilly, 1978; Skocpol, 1979; McAdam, 1996; Jenkins, 1983; Kitschelt, 1986; Kriesi vd., 1992; Koopmans, 1995; della Porta ve Diani, 2020; McAdam vd., 2001) yaygın olarak rastlanmaktadır. Kolektif eylemlerin sınırlanmasının rejimin niteliğini gösterdiğini savunan Tilly (1978), devletin baskı kapasitesi arttıkça toplumsal hareketlerin daha geniş ittifaklar kurma eğilimi içinde olduğunu; iktidarın parçalı koalisyon halinde olmasının ise toplumsal hareketlerin elini güçlendirdiğini tespit etmiştir. Bu konuda Kitschelt'in çalışması (1986) 1970'lerde Avrupa'daki nükleer karşıtı hareketin siyasi gelişmeleri fırsata çevirdiğini gösterirken, Joppke de araştırmasıyla (1992: 709-725) federal yapıdaki rejim şartlarında kolektif eylemlerin daha fazla ses duyurabildiğini buna mukabil, üniter devlet yapılarında idarenin merkezileşmesine bağlı olarak kolektif eylemlerin etkisizleştiğini ortaya koymaktadır.

Siyasal rejimin geçirdiği değişimler doğrultusunda uygulama farklılıkları rejimle etkileşim içindeki toplumsal hareketler için tehdit ve fırsatları ortaya çıkarırken, 2011 yılında Arap isyanları ve 2013 yılındaki Gezi eylemlerindeki gibi toplumsal hareketler de siyasal rejimleri etkileyebilmektedir. Zira bireysel hak ve özgürlüklerin güvence altında olduğu şartlarda demokrasi kapasitesi artarken, baskı ve zor uygulamalarının hâkim olduğu rejimlerde demokrasinin işlevselliği zayıflamakta ve otoriter eğilimler artmaktadır (Fine ve Saad-Filho, 2017: 685-706). Otoriter eğilimlerin sürmesi yani toplumsal güçler tarafından engellenmemesi ise rejimin totaliterleşmesine evrilebilmektedir (Goodwin, 2001: 13). Bu tespitler ışığında makalede, AKP rejiminin karakteri Tilly ve Tarrow'un (2015: 57-59) *Çekişmeli Siyaset (Contentious Politics)* adlı eserlerinde demokrasi kapasitesinin analizinde başvurduğu beş temel önermeyle test edilmektedir: Buna göre i) Siyasal rejimin politikaya etki eden aktörlere açıklığı ve kapalılığı; ii) Siyasal rejimin kendi içinde güç merkezi kurması ; iii) Siyasal rejimin toplumsal hareketler üzerindeki baskı düzeyi; iv) Siyasal iktidarın ittifaklarla kapasitesini genişletmesi v) İktidarın merkezîyetçi ya da ademi merkezîyetçi yönetim eğilimleri incelenecektir.

Toplumsal Hareketler

Nükleer santrallerin yapısı, işleyişi ve negatif endüstriyel dışsallıklarıyla geniş coğrafyaları etkilemesi bakımından nükleer karşıtı hareketler yerelden ulusal ölçeğe, hatta uluslararası ölçeğe doğru genişleme potansiyeline sahiptir. Doğa tahribatı, ekolojik sorunlar, sağlıklı yaşamın zorlaşması, iş kayıpları olumsuzlukların önce yerelde deneyimlenmesi projelere yönelik itirazların önce yerelde başlamasına neden olarak kolektif eylemleri ortaya çıkarır. Neoliberal politikaların uygulandığı 1980'lerin ABD'sinde yerel halkın sağlık ve güvenlik riski teşkil eden yatırımlara yönelik itirazların "Arka bahçemde olmasın/not in my back yard" (NIMBY) kavramıyla açıklandığı görülmektedir. Yaygın kullanımıyla yerel halkın yaşam alanlarında ya da tarım hayvancılık gibi geçimlik işlerini etkileyen yerlerde tehlikeli teknolojilerin kurulmasına itirazları kapsayan NIMBY (Dear, 1992) kavramının farklı yorumları da ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda projelerin yol açtığı maruz kalmak istemeyen kesimlerin bu faaliyetlerin kendi yöreleri dışındaki yerlerde gerçekleştirilmesine ses çıkarmaması (Michaud vd, 2008) bakımından çevrecilik kavramıyla bağının olmadığını savlayan çalışmalara rastlanmaktadır. Bu makale ise Castells'in ele aldığı gibi (1977: 246; 432) projelerin yerel siyaset ağına dahil olan mücadele dinamiklerinin gündelik yaşamı, iş ilişkilerini, yerel ölçekteki üretim ilişkilerini etkileyerek sınıflar arası mesafenin açılmasına neden oluşuyla direnişlerin yerel ölçekte verilen demokrasi mücadelesi olduğuna temellenen NIMBY yaklaşımına yakındır.

Öte yandan neoliberal politikalar İngiltere’de uygulanırken hükümetin projelerine karşı çıkan yerel halkın tutumu ulusal çıkarların umursanmaması bakımından literatürde “bencilik” anlamında Çiğ NIMBYzm (Engin, 2022) kavramıyla yer almıştır. Türkiye’de 1960’lardan itibaren sanayi ve tarım alanlarında “istenilen ve aynı zamanda gerekli görülen” oranlardaki teşkilatlandırma ve işletmeye dayanan faaliyetlerin “yurttaşların kolektif çıkarı” na dayandığı varsayımı ise projeye itirazların “devlet baba”ya (Arsel, vd., 2016: 291-312) itiraz olarak yorumlanması, çığ NIMBYzmin ötesine geçerek devlet karşıtlığına tekabül eder.

1970’lerden itibaren kapitalist sistemin dönüştürdüğü üretim ilişkilerine neoliberal stratejilerin eklenmesiyle kentleşme ve modernleşme sonucunda ortaya çıkan, gençlerin, kadınların, işsizlerin yani toplumun farklı kesimlerinin bir aradalığından oluşan hareketler “yeni toplumsal hareketler” olarak adlandırılır. Literatürde iktisadi hedeflerle ilgili emek-sermaye çatışmasına dayanan ve kapitalizme tepkisellikten doğan işçi hareketleri vb. İse “eski toplumsal hareketler” adlandırılan hiyerarşik yapıdaki hareketlerdir (Çetinkaya, 2014: 34). Ancak, ittifak ağlarında aynı amaç doğrultusunda faaliyet gösteren, yani geçişlilik gösteren farklı grupların ortak kimlikte buluşması nedeniyle toplumsal hareketlerin analizinde ittifak dinamiklerinin ve mekanizmalarının incelenmesi gereklidir (Tilly ve Tarrow, 2015: 30). Her bir dinamiğin kendi tarihselliği içinde siyasal rejimle farklı etkileşim göstermesi ise dinamiklerin içinde buldukları zaman ve mekândan kopuk olmaması bakımından strateji ve hedeflerinin de farklılaştığı anlamına gelmektedir (Çetinkaya, 2014: 49;51).

Toplumsal hareket aktörlerinin tehdit ve fırsatları algılama şeklinin kolektif eylemleri etkilemesi bakımından, baskı dönemlerinde toplumsal hareketler kurumsallaşma ile radikalleşmeden oluşan iki uçtan birine yönelmektedir (Tarrow, 2011: 129). Rejimin baskı kapasitesindeki artışın toplumsal hareketlerde isyanlarla görüldüğü gibi her zaman radikalleşmediği anlamına gelen bu durum, toplumsal hareketlerin kurumsallaşmasına zemin hazırlayıp gelişmesine engel olan alt yapısal koşulların incelenmesini gerektirir. Bu açıdan, yazılı prosedürlerin uygulanması, hazır insan ve maddi kaynağının harekete kanalize edilmesi ve düzenli maddi kaynak sahipliği gibi göstergeler kurumsallık belirtisidir (Staggenborg, 2013). Toplumsal hareket dinamiklerinin kurumsal özellikler taşıması zamanla hareketin kaynak mobilizasyonuna uğramasını kolaylaştırmakla beraber bu konuda kesin yargılardan kaçınan Tilly (2008: 241) bir toplumsal harekette kaynak mobilizasyonu olup olmadığının tespit edilmesi için, toplumsal hareketlerin örgütlenmesini sağlayan kaynaklarla fırsatlar gibi rasyonel değişkenlerin irdelenmesini önermektedir.

Toplumsal hareketlerin genişlemesi ve daralması hareket dinamiklerinin özelliklerine, maddi kaynaklarına kolektif kimliklerine göre çeşitlenen strateji ve hedeflerine göre şekillenmesi (della Porta ve Diani, 2020: 31-32) bakımından makalede nükleer karşıtı hareketin yerel dinamik ve mekanizmaları incelenmektedir. Bu kapsamda NIMBY yaklaşım farklılıklarının yerelde toplumsal hareketleri stratejik bir konuma taşıması (McCarthy ve Zald; Walsh vd., 1993) bakımından gruplar arası dayanışma, kopuş ve kaynak mobilizasyonunu oluşturan nedenler de dikkate alınmaktadır.

AKP Rejiminde Akkuyu NGS'nin İnşasına Yönelik Otoriter Uygulamalar

Bu kısımda otoriter ve popülist pratikleri öne çıkan AKP iktidarının önceki siyasal iktidarlarla arasındaki kopuş ve süreklilikleri tespit edilirken Mersin'deki nükleer karşıtı hareketin siyasal rejimle etkileşiminin değerlendirmeye katılmasıyla dinamik bir rejim analizi gerçekleştirilmektedir. Buna göre:

i) Siyasal rejimin politikaya etki eden aktörlere açıklığı ve kapalılığı: Devlet ve kurumsal iktidarlar tarafından muhalif kesimlerin siyasete müdahil olmasının engellenmesi otoriterliğin bir göstergesi (Bruff, 2014: 133-129) olduğu üzere, toplumsal güçlerin dağıtıldığı 12 Eylül 1980 Askeri Darbe dönemi ile AKP döneminin 15 Temmuz 2016 tarihinde başlayan ülke genelindeki OHAL dönemi arasında yeni aktör olarak siyasi partilerin kurulabilirliğine dair karşılaştırma yapılabilir. Buna göre '90larda gerek çevre mücadelesinde aktif gerekse nükleer karşıtı mücadelenin örgütlenmesinde ana aktör olan Türkiye'nin ilk Yeşiller Partisi'nin 12 Eylül 1980 Askeri Darbesiyle başlayan dönemin sonunda kurulmuş olmasına mukabil, Türkiye'nin üçüncü Yeşiller Partisi'nin kuruluşu AKP döneminde bürokratik gerekçelerle (Medyascope, 2022) engellenmiştir. OHAL sonrasında CHS'ye geçilen süreçte Anayasa'nın verdiği hakla yeni bir aktör olarak siyaset sahnesine çıkmasının önlenmesi AKP rejiminin 12 Eylül sıkıyönetimi sonrasına kıyasla daha kapalı bir rejim olduğunu göstermektedir.

ii) Siyasal rejimin kendi içinde güç merkezi kurması: Demokrasi olgusunun yasama-yürütme ve yargı erklerinden oluşan güçler ayrılığı ilkesine dayanması, yürütme lehine yasama ve yargı erklerini zayıflatan düzenlemelerin incelenmesini gerektirir. Bu açıdan, AKP iktidarının ilk döneminden OHAL döneminin sonuna kadar kullanımı 82 kat artmış olan (Cumhuriyet, 2017) torba kanun uygulaması tek başına oylandığında kabul edilmeyecek maddelerin onaylanarak TBMM'de kabul edilmesini sağlamıştır (Öztürk vd., 2010: 23). TBMM'yi işlevsizleştiren bu uygulamaya (Sav, 2014) ilk kez '90'larda Avrupa Birliği (AB) uyum sürecine yönelik kanunların hızlı

çıkartılması için “paket kanun” adı altında başvurulmuş olması, AKP’nin önceki iktidarlara arasındaki sürekliliği göstermektedir. Kanun içeriğinin tartışılmasını önleyen yanı sıra uygulama devlet kurumlarını kanun yapım sürecinden dışladığı için özü itibarıyla da anti-demokratiktir. Onaylanan kanunların geri çekilmesi ise ancak kamuoyunun gündem oluşturabilmesiyle mümkündür.

AKP döneminde yargı sürecinin dönüştürülmesinde ise Avrupa Konseyi’nin Türkiye Raporunda 2010 yılında AKP’nin Hakimler Savcılar Kurulu (HSK) atamalarına dahil olması (Mijatovic, 2020) ve Anayasa referandumuyla yargı erkinin yürütmenin kontrolüne alınması etkili olmuştur. Yargıyı dönüştüren bu değişiklikler kapsamında menfaat ihlali şartının dayatılması (Alıca, 2018: 165-220), makalenin konusunu oluşturan nükleer santralin proje mekânı dışına taşınan negatif endüstriyel dışsallıklarına karşı dava açmanın olanaksızlaşması, yani dava açmanın yerel dinamiklerle sınırlanması anlamına gelmiştir. Bir diğer önemli değişiklik ise idari yargı kararlarında üst yargının denge ve denetleme görevi görmesini önleyen şekilde yerindelik denetiminin yasaklanmasıdır. 1961 Anayasasında tanımlanan yargı denetiminin üst yargının yürütmenin görevini sınırlamaması için 12 Mart 1971 Muhtırasıyla yapılan değişikliğin 1982 Anayasası’nda yerini koruması bakımından bu düzenleme AKP iktidarının mevcut uygulamayı yalnızca bir adım ileri taşıdığı (Tetik, 2017) anlamına gelir. Yürütmenin yargı üzerindeki kontrolünü artıran bir değişiklik de 2017 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişikliği referandumu kapsamında Anayasa Mahkemesinin (AYM) üye sayısına yapılan müdahaledir. Bunlara ek olarak, Danıştay ve idari yargı içinde hukukçu olmayanların sayısının artırılmasıyla da yargı bağımsızlığının ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Ne var ki bu değişikliğin de gerisinde 1982 Anayasasında AYM üyeleri arasında hukukçu olmayanların bulunmasına izin verilmesi bulunmaktadır (Gözler, 2019).

Yargının yıllar içinde geçirdiği değişiklikler sonucunda yürütmenin yargı üzerindeki hakimiyetini nükleer santral projesi üzerinden gösteren önemli bir örnek, 2017 yılında ÇED iptali için toplumsal güçler tarafından açılan davanın nihai kararı öncesinde Cumhurbaşkanı’nın “Nükleer de birilerini rahatsız ediyor. Rahatsız olsanız da olmasanız da biz nükleer enerjiyi de yapacağız” söylemidir. Açılan 13 ayrı davanın birleştirilerek reddi, çevreciler tarafından siyasi karar olarak yorumlanmıştır (Demircan, 2017). Yargının siyasallaşmasına istinaden bir görüşmeci “Karşımızda çok güçlü bir hükümet var. Bu hükümet varken hükümetin aleyhine bir karar veremeyiz diyen hakimlerle karşılaştık” (M18) demiştir. Bir diğer görüşmecinin yorumu

da “Hukuk siyasallaşmış durumda. Yani Danıştay itirazı görmedi bile çünkü talimliler” (M15) olmuştur. Fakat çevre mücadelesinde hukukun siyasallaştığını gösteren önemli bir eşik Anayasa’da “yaşam hakkını” tanımlayan 56. Madde uyarınca 1997 yılında Danıştay’ın Bergama Ovacık Altın Madeni için verdiği iptal kararına karşı Ecevit başkanlığındaki koalisyon hükümeti döneminde çıkarılan Bakanlar kurulu kararıyla TÜBİTAK raporunun hazırlanmış olmasıdır (Akdemir, 2022). İstihdam fırsatı olarak kamusal fayda teşkil ettiği gerekçesiyle yargı kararının sayılmaması neticesinde çevreciler tarafından yeniden yargıya intikal eden projenin yürütmesi bir kez daha Danıştay kararıyla durdurulmuştur (T.C. Danıştay, 1997/2312 K). Ne var ki, mühürlenmiş olmasına rağmen, Ovacık Altın Madeni için 2004 yılında AKP hükümeti tarafından projeye devam kararı verilmiştir. Makalenin konusunu oluşturan Akkuyu NGS sürecinde, bir görüşmeci “Taş ocağı lisansı ile denizi doldurmaya çalıştıklarında Aytuğ Hoca (Mersin eski Mv. Aytuğ Atıcı, nükleer karşıtı) içeri girerek müdahale etti ve biz dava açtık. Dedik ki sen uluslararası sözleşme ile nükleer santral kurulacak yerde valilik izniyle denizi dolduramazsın. Bizim açtığımız dava sonucunda taş ocakları durdurulmuştu. Ama daha sonra yine devam ettiler” (M16) sözleriyle yargı kararlarının uygulanmadığını anımsatmaktadır.

iii) Siyasal rejimin nükleer karşıtı hareket üzerindeki baskı düzeyi: Devlet eliyle toplumsal kesimler üzerinde baskı ve şiddetin artması otoriterliğin göstergelerinden olduğu üzere, della Porta ve Diani (2020: 291) ülkelerin siyasi tarihlerinin bu konuda ulusal bir strateji oluşturduğundan bahseder. Bu açıdan İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün 2007 tarihli raporunda (İHD, 2007) polise ölümcül güç kullanma yetkisinin verilmesinden sonra, 2013 yılında Türkiye geneline yayılan Gezi eylemlerinde polisin aşırı şiddet kullanımı nedeniyle 11 kişinin yaşamını yitirip, binlerce kişinin yaralanması 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi döneminde oluşan sıkıyönetim kültürüne dayalı şiddet eğiliminin mevcudiyetine işaret eder.

Bilindiği gibi, AKP döneminde toplumsal baskı konusu olan KHK’larla meslekten ve siyasetten menedilme, devlet şiddetinin yükselmesi gibi olaylar yaşanmıştır. Ancak KHK uygulamalarına daha önce neoliberal politikaların inşa edildiği ’80 sonrası Özal döneminde Bakanlar Kurulu kararnamesi adı altında emek piyasasının, sözleşmeli iş güvencesinin azaltılması ve özelleştirmelerin yapılması için başvurulmuştur. Benzer şekilde AKP döneminin OHAL KHK’larının gerisinde de ’80 sonrası OHAL KHK’ları bulunmaktadır. Makalenin konusuna göre KHK’ların Mersin’deki nükleer karşıtı mücadeleye etkisini KHK’larla işini kaybeden bir görüşmeci

şöyle aktarmıştır “Örgütlenmeye enerji kalmıyor. İnsanlar politik, ekonomik kuşatma altında. Nükleer karşıtı mücadeleye verdiğimiz emek azaldı. Misal ben KHK ile okuldan gönderilmeseydim. İşlediğim dersler içinde muhakkak nükleer santrali işleyecek ve bu konuda söz üretecektim” (M1).

Toplumsal hareketler geneli için olduğu kadar nükleer karşıtı hareket için de siyasi baskı oluşturan bir uygulama, Anayasada tanımlanan 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun ihlali ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun kamu güvenliği ile gerekçelendirilmesiyle barışçıl protesto, yürüyüş ve gösterilerin keyfi yasaklanmasının yanı sıra artan para cezalarıdır. AKP döneminde para cezasının kentte baskı ve kontrol aracı olarak kullanıldığını bir görüşmeci şöyle ifade etmiştir:

Bir basın açıklaması yaparken bile çekiniyor insan. En son basın açıklamasında onlarca kişiye para cezası yazıldı. Mesela 2014’te yaptığım eylemde kişi başı 2000 TL para cezası ödettiler bana, nükleer santralin 5 metre boyunda 8 metre uzunluğunda demir kapısını kırdığım iddia ediyor. Bu kapıyı kırdığımı iddia eden şirket dava açıyor, benim gibi birkaç arkadaşa da dava açıldı gittik cezayı ödedik. Ceza çıkıyor tebliğ geliyor, ben evimde yokum, ödeyene kadar da yakalama kararı çıkarıyorlar (M3).

Özellikle OHAL itibarıyla devreye giren hukuksuz ve keyfi uygulamalardan teşekkül eden Valilik yasakları ise, zor araçlarının kişisel hak ve özgürlükleri engelleyerek gücün kontrol dışı kullanımına evrildiğini gösterir. CHS’de jandarma müdahalesiyle basın açıklaması engellenen nükleer karşıtlarına savcılık tarafından eyleme teşebbüsten suç duyurusunda bulunulması (Birgün, 2021) ise hukuksuz keyfiliğin normalleştirilmesinin sonucudur. Nükleer karşıtlarının baskı ve kontrolle sınındığını bir görüşmeci “Çok basit söylemlerden terör örgütü propagandası ve Cumhurbaşkanı hakaretten, basın açıklamasına, toplantı ve gösteri yürüyüşlere ceza verilen bir dönemdeyiz, Mersin Üniversitesi’nden gençlerin okulunu, yurdunu terk etmek zorunda kaldığı süreçlerle karşı karşıya kaldık” (M18) şeklinde ifade etmiştir.

iv) Siyasal iktidarın ittifaklarla kapasitesini genişletmesi: 2002 yılında tek başına iktidara gelen AKP ikinci döneminden itibaren önceki hükümetleri neoliberal başarısızlığa sevkeden koalisyon sistemine mecbur kalmanın önüne ittifaklarla iktidarını güçlendirerek geçmiştir. Buna göre ilk olarak 2012 yılında Halkın Sesi (HAS)Partisi’ni rejimine entegre etmiş, ardından Milliyetçi Hareket Partisi’ni (MHP) 2018 yılında Cumhuriyet İttifakına katmıştır. Bu oluşuma CHS döneminde Büyük Birlik Partisi de (BBP) katılmıştır.

v) Siyasal iktidarın merkezîyetçi ya da ademi merkezîyetçi yönetim eğilimleri: Devletin idari yapılanmasına göre değişen yönetim şekli, toplumsal hareketlerin yereldeki ittifak eğilimlerini etkiler. 1994 yılından itibaren Büyükşehir olan Mersin’de nükleer karşıtı ittifak ağına maddi destek sunan belediyelerin nükleer karşıtı hareketle ilişkisi 2012 yılında 6360 sayılı KHK ile Büyükşehir Yasasında yapılan değişlikle zayıflamıştır. Proje mekânı olan Büyükeceli beldesinin idari yapısının mahalleye çevrilmesiyle Gülnar ilçesine bağlanan Büyükeceli’deki nüfusun belediye hizmetlerinden mahrum kalması Mersin kent merkezine göç etmelerine neden olmuştur. Nükleer karşıtlarının köydeki bağlantılarını büyük ölçüde yitirmesine yol açan bu durumu bir görüşmecinin “Artık köyde yalnızca 65 yaş üstü bir nüfus var. Onun dışında bir tane ilkokul var. Tek okul yetiyor fazla bile. Taşımali sistem vardı başka köylerden çocuklar getiriliyordu artık o da engellendi” (M26) şeklindeki sözleri teyit etmektedir

Öte yandan 2014 yılındaki yerel seçimleri “nükleere oy yok” kampanyasıyla “fırsata çeviren nükleer karşıtları henüz Cumhur İttifakı kurulmamışken Gülnar belediyesinin güçlü adayı olan MHP’ye nükleer karşıtı mücadeleye destek taahhütnameşi imzalatılarak Mersin Büyükşehir Belediyesi’nde ve proje mekanının bağlandığı Gülnar’da MHP’ye belediye başkanlığını kazandırmıştır. Ne var ki MHP’nin 2018 yılında Cumhur İttifakının ortağı olmasıyla bu siyasi fırsat da yeni bir tehdide dönüşmüştür.

Yerelde merkezileşmenin ekonomik boyutu ise Büyükşehirlerin Valiliğe bağlı ilçelerinde Kaymakamlık bünyesinde Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığının (YİKOB) kurulmasıyla yaşanmış, diğer büyükşehirlerde olduğu gibi yatırımların kontrol altında tutulması Mersin’de de belediyenin maddi kaynaklarını sınırlayarak belediyelerin idari ve mâli özerkliklerini yitirmesine yol açmıştır. Bir görüşmeci bu durumu “Mersin’in ilçelerinden olan Toroslar Belediye Başkanı Hamit Tuna Büyükşehir belediye başkanı olursam bir nükleer karşıtı olarak Akkuyu’ya karşı durabilir miyim bilmiyorum demişti” (M14) aktarımıyla ifade etmiştir.

AKP Rejiminin Akkuyu NGS İçin Popülist Uygulamaları

İnsanlar anlamına gelen “populos” kelimesinden türeyen popülizm, belli bir hedef doğrultusunda araçsal yaklaşımları ifade eden şekilde hem siyasi üslup hem de siyasi partilerde, sosyal gruplarda, toplumsal hareketlerde de görülen sosyolojik bir olgudur (Mudde ve Kaltwasser, 2017: 7). Siyasal rejimin karakterine göre farklı etkileri olan popülist uygulamalar demokrasinin işlevselliğini bozan yanıyla problemin farkına geç varılması

halinde en az otoriter uygulamalar kadar demokrasiye zarar vermektedir (Levitsky ve Ziblatt, 2018: 9).

İktidara geldiği ilk yıllarda İslami çizgisi nedeniyle askeri vesayetle karşı karşıya gelen AKP, çok farklı toplumsal kesimleri siyasetine entegre ederek siyasi hegemonyasını güçlendirmiştir. Dünyanın en otoriter-popülist liderleri arasında gösterilen AKP'li Cumhurbaşkanı'nın (Lewis vd., 2019: 6) söylemlerine bakıldığında 2012 yılından 9 Temmuz 2018 yılında CHS'e geçilene kadar "tek bayrak", "tek millet", "tek vatan" ve bazen "tek dil" ya da "tek din" retoriği ile tekipleştirme üslubunu kullandığı yani üniter devlet olgusunun araçsallaştırdığı görülmektedir. Fakat AKP'nin uyguladığı sağ popülizmin dini popülizmle birleşik gelişiminin temelleri AKP dönemi öncesindeki Menderes ve Özal hükümetleri döneminde atılmıştır.

Geleneksel popülizmin yerli ve yabancı sermaye gruplarının birikim rejimine entegre edildiği sağ ve sol popülizmin birleşimine dayanan rant odaklı politikaları makalenin konusunu oluşturan nükleer santral projeleri için de geçerlidir. Bu açıdan, İslami kapitalizmin sağ ve dini popülizmden beslendiğini ve MÜSİAD'ın AKP ile aynı siyasi ideolojiye ve iktisadi ilkelere dayandığı nükleer santral projesi için "Nükleer enerji, bir tercih olmaktan çıkmış, ülkemiz için bir zorunluluk haline gelmiştir" (Elektrik port, 2011) söylemi ortaya koymaktadır. Benzer şekilde TÜSİAD'ın raporlarında da nükleer santrallerin gelişmeye katkı (TÜSİAD, 2016) olarak yorumlanmış olması askeri vesayetle iltisaklı olan ulusal sermayenin AKP ile nükleer santral projesinin etrafında birleştiğini göstermektedir. Nitekim TÜSİAD, nükleeri savunan bilim insanlarının dahi itiraz ettiği 5710 sayılı Sayılı Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışına İlişkin Kanun taslağına itiraz etmemiştir. Bu noktada 2010 yılında askeri vesayetle iltisaklı sermaye gruplarıyla uyumluluk adına "Millî görüş gömleğini birkaç kez çıkardık" söylemini kullanan AKP liderinin TÜSİAD'a atfen "Bizimle para kazanmada anlaştılar ama siyasette anlaşamadılar" (NTV, 2010) şeklindeki ifadesi de sermaye birliğinin AKP'nin ilk iki döneminden itibaren kurulduğuna işaret etmektedir. Hatta AKP'ye yakınlığıyla bilinen Cengiz, Limak, Kalyon, Kolin, Makyol şirketlerinin TÜSİAD üyesi olması TÜSİAD'ın AKP'ye verdiği desteğin 2015 yılındaki AB uyum sürecinden kopulmasına kadar sürdüğü (Heper, 2005; Öniş, 2006) iddiasının aksine neoliberal hegemonyanın birliği için devam ettiği anlamına gelmektedir.

Sermaye ilişkileri açısından üst düzey sermayeye yeni sektör olarak sunulan Akkuyu NGS inşaat, ulaşım, iletişim gibi bağlantılı altyapıyı ilgilendiren

alanlar için de yeni iş fırsatı olarak sunulmakta, bu kapsamda projeye “yerlilik ve millik” atfedilmektedir. Genel olarak projelerde faaliyet alanlarının ardışıklığına dikkat çeken bir görüşmeci “Mersin’in Yeşilovacık turizm bölgesinde bir termik santral bir de çimento fabrikası vardı. Termik santralin külü çimento fabrikasının ham maddesiymiş. Yani birinin atığı diğersinin girdisi, bu güzergâh bu şekilde iş birliğine dönüşüyor, birbirini besleyen süreçlerdir” (M19) sözleriyle sermaye dayanışmasına işaret etmiştir.

AKP liderinin 2018 yılındaki Akkuyu NGS inşaatının temel atma töreninde “Türkiye’de hem de Rusya’da yeni iş yerlerinin kurulmasına, yüksek gelirli ve nitelikli uzmanların yetişmesinde iş birliği yürütülmesine imkân verecektir” şeklindeki sözleri de sermaye grupları için Rusya’da yeni iş fırsatları kapısının aralandığını, aynı imkanların Rusya tarafı için de sağlandığını düşündürmektedir. Bu bağlamda nükleer karşıtı mücadelenin stratejisini gözden geçirmesi gerektiğini belirten bir görüşmeci “Bu piyasayı uluslararası nükleer firmaları paylaşmış durumda. Mücadelenin de firmalara ve onların yerli ortaklıklarına yöneltilmesi gerekir” (M13) demiştir.

Akkuyu NGS ile sağlanacağı iddia edilen yeni iş fırsatları kuşkusuz orta ve alt gelir grup emekçiler için de yeni istihdam alanları olmaktadır. Bu açıdan makalenin yazım sürecinde Akkuyu NGS inşaatında Rusya ve Türkiye’den istihdam edilenlerin geçici işçi sayısının 20 bine ulaşmış olması (Hürriyet, 2022) siyasal iktidarın iddiasının gerçekleştiği algısını yaratmak için kullanılmaktadır. Fakat Nükleer Enerji Ajansı’nın raporu (NEA, 2018) nükleer santral istihdamının stabil olmadığını, yani inşaat aşaması üzerinden genelleme yapmanın yanıltıcı olduğunu açıklamaktadır ki nükleer santralde sürekli istihdam edilmek için teknik donanım zaruridir. Ne var ki bir görüşmeci istihdam vaatlerinin yerel halkta karşılık bulduğunu “2010’da uluslararası anlaşma olunca köyde tepki durmadı ama, son 2-3 senedir eylem falan da kalmadı. Halkın destek vermeme nedeni çocuklarının santralde işe gireceği düşüncesiydi” (M25) sözleriyle ifade etmiştir.

Yukarıda bahsi geçen uygulamayı da ilgilendiren şekilde AKP’nin nükleer santralde çalışması için öğrencilerin yetiştirildiği izlenimi yaratması da popülist bir tutumun sonucudur. Bu açıdan ‘80lerin sonunda TEK bünyesindeki donanımlı kadroların dağıtılmış olmasıyla Türkiye’de nükleer enerji alanında yetişmiş personel açığı oluşturmasını fırsata çeviren AKP, söylemlerinde devletin Rusya’ya öğrenci göndererek nükleer enerji teknolojisine öğrenildiğine yer vermektedir. Oysa makalenin girişinde vurgulandığı gibi Akkuyu NGS için yapılan proje anlaşmasına göre Rusya

Akkuyu NGS ile ilgili bir know-how paylaşımında bulunmayacaktır. 2015 yılında Rusya ile Türkiye arasında yaşanan uçak krizi¹⁶ de Rusya'ya Türkiye'den nükleer teknoloji eğitimi için gönderilen öğrencilerin geçen 6,5 yıla rağmen sınır dışı edilmesi nükleer teknolojiye dair edinilen bilginin kullanım alanının Akkuyu NGS olmayacağı anlamına gelir. Buna karşın 2020 yılı sonunda Akkuyu NGS'de teknik personel istihdamı sağlanacağı iddiasıyla Mersin'deki Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinin müfredatına "Nükleer Enerjiye Giriş Dersi" eklenmesi de (Hürriyet, 2020) bir başka popülist tutum örneğidir. Krizle birlikte Türkiye'ye geri gönderilen öğrencilerin eğitimlerine ancak siyasi krizin çözülmesinden sonra devam edebilmesi ve bu dönemi 2017 yılında da 6745 sayılı Yatırımların Proje Bazında Desteklenmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun aracılığıyla Akkuyu NGS ye stratejik yatırım statüsünün¹⁷ izlemesi de dikkat çekicidir.

AKP'nin projesi gibi ilerletilen Akkuyu NGS için Mersin'deki gazetecilere, iş insanları ve öğrenciler Rusya'da nükleer santral ziyaretlerine, turistik gezilere gönderilmesi de iktidarın popülist bir aracıdır. Bu uygulamanın ilk örnekleri ise Özal döneminde toplumda yatırımlara dair devlet hantallığının bertaraf edildiği algısının oluşturulması için iş insanlarının devlet adına gelişmiş ülkelere yaptığı ziyaretler teşkil eder. Öte yandan, bu uygulamanın rıza üretimindeki etkili olduğu bir görüşmecinin "Mitinglere gidiyor, karşıyım nükleer santrale diyor ama Rusya'yı gezip gelince ben karşıydım ama yanlış biliyordum hiçbir tehlikesi yokmuş diyor dönünce (M17) ifadesinde görülmektedir.

Çocuklara yönelik popülist girişimler arasında da yöredeki ilkokulda "Doğa ve Nükleer Enerji Santrali: dostluğa dayalı komşuluk" konulu resim veya poster yarışması düzenlenmesinden bahsedilebilir. Zira tema olarak Akkuyu NGS bilgilendirme ofisinde nükleer enerji ve atom hakkında bilgi aldıktan sonra çizimler için "Atom enerjisine evet", "Geleceğimiz enerji, enerjimiz NGS", "Nükleer enerji tüm dünyanın dostu", "Doğa ve atom el ele" başlıkları belirlenmiştir. Bu konuda bir görüşmeci "Mesela ilkokul öğrencilerinin ne işi var nükleer tesiste? Bu demektir ki kaymakamlık okul müdürü, ilçe milli eğitim müdürü hepsinin içine alan bir iktidar mekanizması var bu iktidar mekanizması 7 yaşındaki çocuğun beynine kadar gidiyor" (M1) demiştir.

Yaşadıkları yörede kurulan Akkuyu NGS'ye dair AKP'nin çocuklara yönelik algı çalışması içinde eğitim faaliyetleri de dikkat çekmektedir bir görüşmeci "Çocuklara kuran kursu veriliyor tatilde, kursun sonunda hoca, büyüyünce

AKP'ye oy verin diyor. Ayrıca köyün girişinde açılan bilgilendirme ofisinde köyün çocuklarına bilgisayar oyunları oynattırılıyor bedava" (M22) demiştir. Akkuyu NGS projesinin yerelde olumlu imaj vermesi için 2012 yılı itibarıyla şirket yönetimi Büyükeceli beldesi sakinlerine iftar yemekleri düzenlemiş (Akkuyu, 2015) 2014 ve 2015 yıllarında da Büyükeceli ilkokulunda etkinliklere katılarak çocuklara hediyeler dağıtmak suretiyle okula bağlı yapmıştır (Akkuyu, 2014). Bu konuda bir görüşmeci "Nükleer lobinin ciddi çalışmaları var. Özellikle NGS'nin tanıtım birimi çok iyi çalışıyor. Çocuklara iniyor, okullara gidiyor" (M17) demiştir.

Nükleer santrallerin kamuoyu nezdinde kabul görmesi için risksiz gösterilmesi de algı yönetiminin bir parçasıdır ve çocukların rol aldığı reklamlar Türkiye'de ilk kez 2015 yılında dolaşıma sokulmuştur. Bu konuda bir görüşmeci "Devasa medyanın karşısında yani TV'den beslenenlerle karşı karşıyasınız, ezberini bozamiyorsunuz ki" (M7) demiştir. Reklamlarda çocukların kullanılmasına ek olarak gibi 2018 yılında da Türkiye'de kanser araştırmaları ile tanınan bilim insanı Prof. Dr. Aziz Sancar nükleer enerjinin temiz olduğuna dair söylemlere aracı kılınmıştır.

Türkiye'de riski küçümseyen ve yok sayan uygulamalara 1986 yılında meydana gelerek Türkiye dahil dünya genelinde nükleer karşıtı farkındalığın yükselmesine neden olan Çernobil nükleer felaketinden itibaren başvurulmaktadır. Hatta Çernobil nükleer felaketinin etkileri yaşanırken Cumhurbaşkanı Kenan Evren "Çayda radyasyon yoktur"; Başbakanı Özal "Radyasyonlu çay daha lezzetlidir"; Ticaret Bakanı Cahit Aral "Çayda radyasyon var diyen dinsizdir" söylemleriyle tarihe geçmiştir. Çernobil nükleer felaketinden 25 yıl sonra 2011 yılında meydana gelen Fukuşima nükleer felaketi döneminde de AKP yetkilileri nükleer riskleri küçümseyen şekilde "Tüp gaz da patlar; Bekarlık nükleerden daha tehlikeli, "Nükleer santral yapımı bizim için adeta bir namus meselesi oldu" söylemlerini kullanmıştır.

Siyasal iktidarın ülkede nükleer santral kurulmasını nükleer güç olmak ile eşitlemesi de AKP'nin popülist politikasının bir sonucudur. "Birilerinin elinde nükleer başlıklı füzeler var. Bir tane iki tane değil. Ama benim elimde nükleer başlıklı füze olmasın istiyorlar. Ben bunu kabul etmiyorum. Şu anda gelişmiş ülkeler arasında neredeyse nükleer başlıklı füzesi olmayan ülke yok" (BBC, 2019) söylemiyle milliyetçi kesimleri heyecanlandırmayı amaçlamıştır. Oysa NPT'ye 1980'den itibaren taraf olan Türkiye'de AKP'nin nükleer santral projesine başlamasını olanaklı kılan, 2004 yılında ABD ve Fransa ile ayrı ayrı

imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti ile ABD arasında nükleer enerjinin barışçıl kullanımına ilişkin iş birliği anlaşmasıdır. Bununla beraber, Akkuyu NGS için Rusya ile imzalanan proje anlaşmasında “nükleer silah geliştirmek amacıyla uranyum zenginleştirme ve plutonyum üretiminin yapılmayacağı” maddesi açıkça Türkiye’nin nükleer silah sahibi olmasını önler. Bu gerçeğe rağmen, nükleer karşıtlarının güçlü Türkiye’ye karşı olduğu ve vatan hainliği ile suçlandığı görülmektedir. Ancak, çevre mücadelesinde bu konudaki ilk örnek ‘90larda Bergama’daki altın madenciliğine direnenlerin proje şirketinin karalama kampanyalarının hedefi olmasıdır (Akdemir, 2016). 2020 yılında Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun Teklifinin kabulü de nükleer karşıtları dahil sivil toplumun “terör” le ilişkilendirilmesini sağlamış (Medyascope, 2020) ittifakların örgütlenme ve maddi kaynak edinmesini zorlaştırmıştır.

Nükleer Karşıtı Hareketin Dinamikleri ile Mekanizmalarındaki Değişme

Mersin’de Akkuyu NGS’ye direnen ve direnişi örgütleyen ittifak ağının örgütlü, örgütsüz yapılarla bireylerden oluşan dinamikleri¹⁸ AKP iktidarı boyunca çeşitli tehdit ve fırsatlarla karşılaşmıştır. Toplumsal hareketler baskı koşullarında kurumsallaşma ile radikalleşme gibi iki uçtan birine yaklaştığı üzere, bu kısımda bir bütün olarak nükleer karşıtı hareketin ve dinamiklerin neoliberal işleyişe göre değişimi analiz edilecektir.

İktidara geldikten sonra nükleer santrallerle ilgili mesajlar veren AKP’nin (Cumhuriyet, 2002) karşısında projelere itiraz eden nükleer karşıtları tarafından 2005 yılında Ankara’da gerçekleştirilen kongrede Mersin, Sinop, İzmir, Ankara gibi çeşitli şehirlerde kurulan nükleer karşıtı platformların eşgüdüllülük içinde mücadeleyi örgütlemesi kararı alınmıştır (Erensü ed., 2016: 95-6). Nükleer karşıtlarının örgütlenmesindeki gecikmenin nedenleri arasında son ihalenin 2000 yılında iptal edilmesine kadar 7 yıl boyunca Nükleer Santrallere Karşı Güç Birliği çatısı altında örgütlenen dinamiklerin örgütlü hareket etmenin zorlukları, sorunların çözülmemiş olması (Şahin, 2007), kurumsal örgütler arası rekabet, kaynak sahibi kurumsal örgütlerin etkinliği, hareketin kaynak mobilizasyonuna girmesi, kurumsallaşmanın aynı zamanda harekette atalet oluşturması ve hareket aktörleri arasında oluşan güvensizlikle yıpranması gelmektedir. Yani projenin iptal edilmesi dinamikler arası zayıflamış olan bağın kopmasını kolaylaştırmıştır. İhale iptalinin “ittifakın başarısı” sayılması ise iç sorunlara dair farkındalığın oluşmadığına işaret eder.

Nükleer karşıtları tarafından ilk dönem mücadelenin devamı addedilen ikinci dönem örgütlenme 2004 yılında AB üyelik sürecinin gereği olarak güçlü sivil toplumun inşası için Dernekler Kanunu'nun kabul edildiği koşullarda başlamıştır. Platform tipi örgütlenmelere başka platform örgütlenmelerin dahil edilmesini öngören kanun, ulusal ölçekte örgütlü ve hemen her şehirde üyeleri bulunan, kitleye ve maddi kaynağa sahip kurumsal örgütlerle kaynak sahibi olmayan örgütleri ve bireysel katılımları bir platformun çatısı altında toplamıştır. Kurumsal uygulamaları "örgütlülük" olarak yorumlayan ittifaktaki kurumsal yapılar kendi kural ve prosedürlerini harekete kanalize ederken ittifakın küçük kurumsal, kurumsal olmayan ve bireysel dinamiklerini geri planda bırakan uygulama platform içi dinamikler arasında dengeyi bozmuştur. İttifak ağı içinde büyük örgütlerin ağırlığa sahip olmasının kurumsal-bireysel yapılar arası tartışmalara sirayet ettiğini bir görüşmeci "2004 tarihli Dernekler Kanunu'na göre platformların da platformlara üye olmasıyla bu yapı zamanla kurumsal temsiliyet esaslı hale geliyor. Başlangıçta bireylerin yürütmede temsiliyeti de vardı. Küçük odalar büyük odalar arası denge sorununa yol açtı bu durum" (M21) sözleriyle ifade etmiştir.

Kongrede platformlar arası eşgüdümlülüğün sağlanması görevinin Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) tarafından üstlenilmesi ise varlık nedeni üyelerinin menfaatlerini korumak olan kurumsal bir yapının ittifakın stratejilerini belirlemesi anlamına gelmiştir. EMO'nun hareketin işleyiş ve stratejisini etkileyen kural ve prosedür oluşturma eğilimini EMO tarafından Nükleer Karşıtı Platform (NKP) adındaki internet sayfasının oluşturulması ve "Nükleer Karşıtı Platform üyesi olmak için nükleer enerjiye karşı olduğunu beyan etmek ya da karar altına almak ve NKP tarafından oluşturulan metne imza atmak yeterlidir" ibaresindeki "üyelik" tanımı da teyit etmektedir. NKP'nin kongre, meclis, yürütme kurulu ve komisyonlarının olması, sözcülük görevi, ulusal ölçekte eş güdümlülük toplantıları, NKP İşleyiş ve İlkeler metni, yazılı prosedürler, bürokratik uygulamalar, kurallar ise toplumsal hareketlerin siyasal baskı altında sınırlandırılmasına yol açan "kurumsallaşma" tanımına uyar. Nükleer karşıtı örgütlenmenin bürokratik süreçlerine eleştirel bakan ve belirginleşen kurumsallıkla birlikte harekete merkez-şube yaklaşımının getirildiğini savunan bir görüşmeci şöyle demiştir "TMMOB ve bağlı odaların temsilcileri mühendis gözüyle düşünüyor, NKP'yi de öyle kurguluyorlar. Misal, Ankara NKP'nin kurularak oranın merkez olduğu söylendi bize. Biz buna karşıydık. Adı platform ise bunun hiyerarşisi olmaz" (M13). İşleyiş ve İlkeler Metninin Mersin NKP'de görece özgün kurullarla düzenlenip 2013 yılında kabul edilmiş olması ise kurumsallığın Mersin

dışındaki dinamiklerden gelmesinin tercih edilmediğini gösterir. Nitekim bir görüşmeci “Görüyoruz ki, karar alma süreçlerini kendi karar alma süreçlerine benzetmeye çalışıyorlar, bürokratikler. Biz Mersin NKP’de karar alma mekanizmalarını daha katılımcı yapmaya çalışıyoruz fakat, meslek odalarında başkanlık sistemi var, sistemleri bunun üstüne kurulu, bu bizim karar alma mekanizmalarımıza uymuyor” (M24) sözleriyle ifade etmiştir.

AKP döneminde ulusal ölçekte nükleer karşıtı hareketi etkileyen bir gelişme ise Türkiye’de nükleer karşıtı farkındalığın oluşmasını sağlayan Fukuşima nükleer felaketinin meydana gelmesidir. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de nükleer santrallerle ilgili farkındalığın artmasını sağlayan Çernobil nükleer felaketinden 25 yıl sonra, 2011 yılında meydana gelen bu felaketin yankıları sürerken platform dinamikleri arasında yeri olan kitle sahibi kurumlar ve örgütler Akkuyu Nükleer Santral Projesi üzerinden nükleer tehlikeye dikkat çeken kurumsal mesajlar yayınlamıştır. Bu kurumlardan KESK, 2007’den itibaren var olan internet sayfasında ilk kez Fukuşima nükleer felaketi vesilesiyle Akkuyu projesinin tehlikesine dikkat çeken söylem ve açıklamalara yer vermiştir.

Mersin NKP’de kurumsal-bireysel üyelikler arasında bozulan denge 2014 yılında platform içinde bölünmeye yol açmıştır. Zira 2008 yılından itibaren sözcülük görevini sürdüren, kurumsal bağı da olan temsilci ve mücadelenin kurumsal ağırlıklar üzerinden yürütülmesini savunan dinamiklerin bireysel eylemleri ayrılıkçı olarak değerlendirmesi hareket içi kutuplaşmayı artırmıştır. Bireysel eylemler gerçekleştiren bir görüşmecinin kendi deneyimi şöyledir: “Mersin NKP’nin idari kadrosu tarafından: Bir yere mi atlamak istiyorum. Siyasi bir şey mi olucam gibi bir yaklaşım gördüm. NKP benim neyi amaçladığımı anlamaya çalıştı” (M9). Bir diğer görüşmeci de gerçekleştirdikleri bireysel eylemler için “Platform varken neden ayrı etkinlik yapıyorsunuz? Maksadınız ne? Neden siz bu platformun içinde yoksunuz? Birlikte olmaz ayrı davranırsanız mücadeleye zarar veriyorsunuz dediler” (M21) demiştir.

Mersin NKP içinde kutuplaşma yaratan kurumsallık-bireysellik tartışması sürerken nükleer karşıtlarının köy ile iletişimde olmak amacıyla kurduğu Yeşil Ev’in kirasının ödenmesindeki gecikme ise evin kapanmasına ve köydeki bağlantıların kopmasına yol açmıştır. Bu süreçte kabul edilen 6360 sayılı KHK ile yapılan değişiklik de siyasi fırsatların test edildiği kısımda belirtildiği gibi köy sakinlerini göçe teşvik ederek nükleer karşıtlarının yereldeki bağlantılarını tümünden yitirmesine yol açmıştır.

Mersin NKP’de gerçekleşen bölünmenin olumlu yanı ise, bugünkü adıyla Mersin Çevre ve Doğa Derneğinin (MERÇED) kurulmasıyla nükleer karşıtı mücadeleye ikinci bir alan açılmasıdır. Bir görüşmeci iki mücadele dinamiğinin örgütsel olarak yan yana kolektif eylemlerde bulduklarını “MERÇED ve NKP farklı ayaklarda yürüyen mücadeleler bunu bir ayrışma olarak görmüyorum bilakis mücadelenin farklı zeminlere taşınması olarak görüyorum” (M5) sözleriyle ifade etmiştir. Bununla beraber geçmişte aynı çatı altında nükleer karşıtı mücadeleyi örgütleyenler birbirlerinin alanına girmeden de kentteki mücadeleyi yürütmektedir. Her iki ittifakın yapıcı ve mücadeleyi önceleyen bir tutum sergilediğini gösteren bu yaklaşıma göre, Mersin NKP kent merkezinde sokak etkinlikleri ve mitingleri organize ederken baskı ve kontrol arttıkça da panel ve salon etkinliklerine yoğunlaşmış, MERÇED ise başından itibaren basın açıklamalarıyla dava süreçlerine yoğunlaşmayı tercih etmiştir.

Nükleer karşıtı mücadelede bireylerin etkinliğini gösteren bir eylem, Fukuşima nükleer felaketinin başlamasından 1 ay sonra bazı hareket aktörlerinin sosyal medya üzerinden 1 milyon kişiyi mobilize ederek Mersin kent merkezinden Akkuyu’ya kadar 159 km’lik insan zinciri kurmasıdır. Ne var ki, büyük kurumların ağırlık sahibi olduğu ve bürokratik kuralların hâkim olduğu ittifakta bireylerin kendilerini ifade etme olanağı bulamaması bir görüşmecinin İttifaka yeni katılımların olmadığına da işaret eden şekilde “90’larda Biz nükleer karşıtı mücadeleye başladığımızda çok genç vardı. Sonra hiç gençlerin ilgisini çekemedik” (M8) şeklindeki sözlerinden anlaşılmaktadır.

Mücadeleye bireysel katılımın önemini bir diğer görüşmeci “Yürütmede olan odanın temsilcisi nükleer karşıtı gibi davransa da bağlı olduğu odasını beraber getiriyor. Buna mukabil, sokak hareketi olmadan olmadığı için aktivistlerin yürütmede yer alması gerekiyor. Bu nedenle örgütümü temsilen değil bireysel üye olmayı tercih ettim” (M4) ifadesiyle ortaya koymuştur. Bir başka görüşmeci de kurumsal yapıların baskı altında geri çekilme önermesinin doğruluğunu ve bireysel katılımın önemini “Baskının olduğu dönemlerde nükleer karşıtı mücadele sönümleniyor, geri çekiliyor. Fakat bireyler çekilmez” (M10) sözleriyle teyit etmiştir.

İttifaka yeni bireysel katılımların olmaması ittifak ağının kurumsal dinamiklerle dolmasına yol açarken, kurumların varlığının temsiliyet esasına ve atama usulüne dayanması da mücadelenin merkezi idare tarafından verilen göreve dönüşmesine yol açmaktadır. Öte yandan kurumsal

temsilcinin gönüllülük usulüne göre ittifakta olması da örgütün gücünün ittifak içinde kişisel güce dönüşmesine yol açabilmektedir. İttifak içinde hep aynı kişilerin varlığı ise hem aynı örgütten yeni katılımcılara alan açılmaması hem de harekette ivme düşüklüğüne yol açarak uzmanlaşmayı ve hareketin yaşanması sonucunu doğurmaktadır.

Nükleer karşıtı hareketin dönüşümünde hareketin bütününe etki eden gelişmelerin yanı sıra sendikalar, meslek örgütleri, dernekler, bireylerden oluşan ittifak ağındaki dinamiklerin 1980'lerden itibaren geçirdiği öznel değişim ve dönüşümler de ittifakın bütününe ve mekanizmalarına etki etmektedir.

Bu açıdan '90larda nükleer karşıtı hareketin ilk döneminde mücadeleyi başlatanların Türkiye'nin ilk Yeşiller Partisi temsilcilerinden olmasına karşın AKP döneminde nükleer karşıtı hareket ağında siyasi partilerin etkinliği giderek zayıflamıştır. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sonrasında hazineden aldıkları ödeneğin artması ve parti liderinin iradesini öne çıkaran oligarşik eğilimlerin parti içi demokrasiyi azaltmış olması, siyasi partilerin nükleer karşıtı harekete verdiği desteğin nükleer karşıtlarının içinden milletvekili seçilmiş olanlarla sınırlanmasına uzanmıştır.

İttifakın diğer bir dinamiği olan sendikalar ise neoliberal politikalar doğrultusunda özelleştirme, taşeronlaştırma ve esnek çalışma nedeniyle güvencesizliğin yaygınlaştığı şartlarda üyelerini kaybetmiş, sendikasızlaştırma ve toplu pazarlık gücünün düşürülmesi gibi müdahalelerle karşılaşmıştır. Buna AKP döneminde iktidara yakın sendikaların kurulması ve aidatların iktidar tarafından ödendiği simbiyotik sendikacılığın eklenmesiyle sendikaların sayısı daha da azalmıştır. AKP döneminde Mersin'deki nükleer karşıtı ittifakta ağırlık sahibi olan KESK ve DİSK'in 2016 yılının ocak ayı itibarıyla KHK mağduru olup işlerini kaybeden üyeleriyle dayanışma için kaynaklarını yönlendirmiş olması da nükleer karşıtı hareket açısından kaynakların sınırlanmasına yol açmıştır.

İttifakın kitle ve kaynak sahibi dinamiklerinden biri de Anayasa'da kamu yararına faaliyet gösteren meslek örgütleridir. Neoliberal devletin baskı ve kontrolü altındaki dinamiklerden olan bu grup da AKP döneminde üyelerinin mesleğe bağlılığını dönüştüren müdahalelere uğramıştır. Bu açıdan Türk Tabipler Birliği'nin (TTB) maruz kaldığı düzenlemelerden birkaçı şehir hastanelerinin kurulması, performans kriterlerinin uygulamasıyla niteliğin azalması ve daha çok kazanmak için iş zamanının arttırılması

gibi üyelerinin mesleki bağının kopmasına neden olan değişikliklerdir. Türkiye Barolar Birliği (TBB) açısından da AKP tarafından aidat kesintisi, mesleklerinin piyasalaştırılması, baroların bölünmesi ve baroların yapısına yönelik müdahaleler yapısal dönüşümün nedenleri arasındadır. Üyelerinin menfaatlerini korumak üzere kurulmuş olan bir diğer meslek örgütü olan ve NKP'lerle eşgüdüm sağlama misyonunu üstlenmiş olan EMO da üyelik aidatlarından mahrum bırakılmak ve kadrolarına müdahale gibi yöntemlerle kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Ne var ki, nükleer karşıtı platformlar arasında eş güdümlülük sağlama misyonu ile hareket eden EMO'nun aynı zamanda NKP etkinlikleri için insan ve maddi kaynak ayıran bir menfaat örgütü olması, varlık nedeni olan üyelerinin menfaatleri öncelikli olduğu için kaynakların mücadele ağına aktarılması güçleşmiştir. NKP'nin bu duraklama öncesinde kaynak mobilizasyonuna uğramış olduğunu bir görüşmeci "Eskiden meslek odalarının gelirleri çok iyiydi eylemler onların katkısıyla yapıyordu, artık personel maaşını ödeyemiyorlar. Bütün gelirler kısıtlandı, ekonomi de kötüye gitti, enflasyon yüzde 100 civarında bütün meslek odaları çok kötü durumda" (M 25) sözleriyle ifade etmiştir.

Son olarak dernekler de neoliberal politikalarla dönüştürülen ittifak dinamiklerindedir. Özellikle 1996 yılında Habitat II sürecinde devlete yakın sivil toplum kuruluşlarının kurulması ve genel anlamda fon gelirlerinin buralara tahsis edilmesi sivil toplum örgütleri arasında güvensizlikleri arttırmış, bu da kaynak sahibi olan ve olmayan derneklerin dayanışma göstermesini zorlaştırmıştır. AKP döneminde OHAL itibarıyla daha fazla baskıya maruz kalan derneklerin idari faaliyetleri ve gelir kaynakları da Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanunun yürürlüğe girmesiyle daha fazla kontrol altına alınmıştır.

Sonuç

Makale, Mersin'de Akkuyu NGS'nin kurulmasına yerelde rıza üreten mekanizmaların, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi döneminde inşa edilen neoliberal politikalar eşliğinde demokrasi kültüründen yoksun siyasal rejimlerde yaşanan toplumsal dönüşümün ürünü olduğunu ortaya koyar. Kendinden önceki siyasal iktidarlar gibi otoriter ve popülist uygulamalarla demokrasinin altını oyan AKP iktidarı döneminde artan iktidar kapasitesi ile etkileşim içinde olup on yıllardır neoliberal müdahalelere uğrayarak dönüşen kurumsal dinamikleriyle nükleer karşıtı hareket de sınırlanmıştır.

Neoliberal politikaların sınıfsal karakterini gösteren Akkuyu NGS örneği, demokrasiye alan bırakmayan siyasal iktidarın projelerine karşı nükleer

karşıtı hareket dahil çevre hareketlerinin kitleleri mobilize etmek için radikalleşme seçeneğine yönelmek zorunda olduğunu gösterir. İstikameti otoriter rejimin totaliterleşmesi olan Türkiye gibi ülkelerde bu yolla demokrasinin geri çağrılması ise ancak, mücadele dinamiklerinin dengeli ve uyumlu birlikteliğiyle mümkündür.

Sonnotlar

1- 1954 yılında Cenevre Konferansında ABD Başkanı Eisenhower tarafından atomun silah olarak değil enerji olarak kullanımıyla ekonomik refaha ulaşılabileceğini vadettiği Barış için Atom Anlaşması'nı 1955'te ilk imzalayan devlet Türkiye'dir (Bkz: Fischer, 1997).

2- 27.08.2010 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanan Proje anlaşması için bkz: (Nükleer Düzenleme Kurumu, 2010). Yap -Sahip ol-İşlet (YSi) finansman modeli, turizm gibi stratejik olmayan alanlardaki inşaat projelerinde uygulanırken ilk kez Türkiye bu modeli nükleer santraller için benimsemiştir (Bkz: Mitev, 2013). Bu anlaşmanın ikincisi Bangladeş ile Rusya arasında yapılmıştır. 2013 yılında Japonya ile Türkiye arasında imzalanan uluslararası anlaşmayı YİS modelini içeren Japon-Fransız konsorsiyumu ile yapılan proje anlaşması izlemiş Japonya'nın projeden çekilmesiyle bu konsorsiyum iptal olmuştur.

3- Akkuyu NGS hisselerinin yüzde 49'luk kısmı için Cengiz Holding A.Ş., Kolin İnşaat Turizm Sanayi ve Ticaret A. Ş. ve Kalyon İnşaat Sanayi ve Ticaret A. Ş. sürece dahil edilmiş ancak, bu konsorsiyum Rusya tarafından 2017 yılında iptal edilmiştir (Akkuyu, 2017). Makalenin yazım sürecinde Akkuyu NGS hisselerinin tamamı Rusya'ya aittir.

4- Akkuyu NGS projesinin 1200 mw kapasiteli 4 reaktör ile Türkiye'nin ihtiyacı olan elektriğin yüzde 8,75 'ini karşılaması öngörülmektedir. Ancak alım garantisi süresinin dolacağı 2036 yılına kadar bu oran yalnızca yüzde 4 tür. Zira elektrik enerjisinin birim fiyatı için (1 ve 2 no'lu) iki reaktörden elde edilen elektriğin yüzde 70'i ile diğer iki reaktörden (3 ve 4 no.lu) elde edilen elektriğin yüzde 30'u için 15 yıl boyunca 12,35 cent/dolar (birim fiyat 15,33 cent/dolara kadar yükseltilebilecek) şekilde alım garantisi verilmiştir. 15 yıl sonra Akkuyu NGS'den satın alınacak elektrik fiyatının artırılmayacağını garanti de bulunmamaktadır (Bkz: Enerji Atlası, t.y.).

5- Bkz: (Demircan, 2022)

6- Nükleer santrallerle ilgili tartışmalar dünya genelinde Çernobil nükleer felaketinden sonra artmıştır. Nükleer santraller radyoaktif izotopun yarılanma ömrüne göre yüzlerce, binlerce hatta milyonlarca yıl devam eden ekolojik ve biyolojik etkileri vardır. Bkz: (nukleersiz.org., t.y.)

7- Hükümetin 2009 yılında ilan ettiği Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılı üzerinden 2023 vizyonu (T.C. Enerji ve Tabii Bakanlığı, 2009) doğrultusunda kamuoyunda santralin Rusya'nın Türkiye Cumhuriyeti'ne '100. Yıl hediyesi' olduğu ilan edilmiştir (Demircan, 2022: 79-80).

8- Fransa'da kurulmak istenen nükleer santrallere karşı yürütülen eylemlere 1974 yılında tanıklık ederek nükleer santralin balıkçılığa zararını öğrenen Mersin'de Balıkçılar Kooperatifi Başkanı Arslan Eyce ile Gazeteci Ömer Sami Coşar Akkuyu ve Sinop'ta nükleer santral için yürütülen çalışmaları haber alınca balıkçı eylemleri organize etmiştir. Büyükeceli köylülerini de bilgilendiren Arslan Eyce, başkanı olduğu Mersin, Taşucu Balıkçılar Kooperatifi, Köy Koop ve İÇKO Birlik Genel Kurullarında "Akkuyu'ya Nükleer Santral Yapılmasına Karşıyız" kararını almıştır (Künar, 2002: 28).

9- Bu araştırmanın teknik detayları incelendiğinde datawrapper adında bir web tabanının kullanıldığı, hangi araştırma şirketi kanalıyla hangi kitleye nasıl ulaşıldığına dair bilgi yoktur.

10- Demircan P (2023). Neoliberal politikalar bağlamında nükleer karşıtı hareketin dönüşümü: Mersin ve Sinop İncelemesi. (Basılmamış Doktora Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. Bu çalışmanın saha araştırmaları [Takagi Vakfı -Japonya] tarafından [No.194-002] burs ile desteklenmiştir. Doktora tezinin Mersin ayağını baz alan bu makalenin bir kesitinin özeti 2023 yılında İstanbul'da Galatasaray Üniversitesi'nde gerçekleştirilen 10. Ulusal Sosyoloji Kongresinde sunulmuştur ve Tam Bildiri kitabında yer almaktadır. Bkz: Neoliberal politikalar Bağlamında Nükleer Karşıtı Hareketin Dönüşümü: Mersin İncelemesi (436-444) https://www.sosyolojikongresi.org/s/2498/i/X._Tam_Bildiri_Kitabi.pdf.

11- Neoliberal politikalar, Birinci Dünya Savaşı sonrasında küresel para akışının düzenlenmesi için kabul edilen Bretton Woods anlaşmasının 1971 yılında iptal edilmesinden sonra 1978 yılında kabul edilen Washington Mutabakatına dayanır. 1989 'da SSCB'nin dağılmaya başladığı süreçte yoksulluk ve eşitsizliklerin kaldırılacağı iddia edilerek ikinci Washington mutabakatı adıyla yenilenmişse de bu sonucu değiştirmemiştir .

12- PETKİM, Türk Hava Yolları (THY), Türkiye Petrolleri ve Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ) ve Türkiye Elektrik Üretim-İletim Kurumu (TEAŞ) ile iki KİT'e ayrılan Türkiye Elektrik Kurumu'nu (TEK) özelleştirmeleri.

13- 2001 yılında TEAŞ; Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ), Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) ve Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt AŞ (TETAŞ) unvanlarında, üç ayrı iktisadi devlet teşekkülüne ayrılmıştır. TETAŞ 2018'de Elektrik Üretim Anonim Şirketi'ne (EÜAŞ) devredilmiştir.

14- 5654 sayılı kanun tasarısını Cumhurbaşkanı Sezer reddedince, kanun tasarısı Cumhurbaşkanı Gül döneminde 5710 adıyla yeniden TBMM'ye sunulurak kabul edilmiştir.

15- 2008 yılında nükleer yanlısı ve karşıtı 206 bilim insanı Bilim İnsanları Bildirgesine (nükleersiz) imza atarak projeye karşı olduklarını kamuoyuna ve hükümete ilan etmişlerdir.

16- 24 Kasım 2015 tarihinde Türkiye'nin Rusya'ya ait bir savaş uçağını düşürmesiyle başlayıp 2016 yılının haziran ayı sonuna kadar süren kriz nedeniyle Rusya Türkiye'den domates ithalatını durdurmuş Rus turistlerin Türkiye'ye gitmemesi için çağrı yapmıştır.

17- Stratejik yatırım kabul edilen nükleer santral projelerinin KDV istisnası, gümrük muafiyeti, yüzde 90 vergi indirimi, yatırıma katkı payı, KDV desteği, yatırım yeri tahsisi, faiz desteği, KHK düzenlemelerinden yararlandırılacağı belirtilmektedir. Bkz: 6745 sayılı Yatırımların Proje Bazında Desteklenmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Md. 80.

18- Mersin'de Kamu Emekçileri Sendikaları (KESK), Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Türk Tabipler Odası (TTB), Türkiye Barolar Birliği (TBB), Türk Mimar ve Mühendisleri Odası (TMMOB), Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD), Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD), Yeni Kuşak Köy Enstitüleri (YKKED), TEMA ile NKP bileşeni olmayan Mersin Çevre Derneği (MERÇED) ve bileşeni olduğu Doğu Akdeniz Çevre Platformu (DAÇE).

Kaynakça

Arsel M vd. (2016). Türkiye'de Kalkınmacılığı Yeniden Okumak: HES'ler ve Dönüşen Devlet-Toplum-Doğa İlişkileri. İçinde: C Aksu vd. (der), *Sudan Sebepler: Türkiye'de Neoliberal Su-Enerji Politikaları ve Direnişler*. İstanbul: İletişim, 291-312.

Adaman F vd. (der) (2017). *Neoliberal Turkey and its discontents: Economic policy and the environment under Erdogan*. London: Bloomsbury Publishing.

Akbulut B vd. (2020). Turkey's authoritarian regime of accumulation: Development by dislocation. *Journal of Australian Political Economy*, 86, 280-303.

Akdemir Ö (2016). Artvin'e de Bergama oyunu! Evrensel <https://www.evrensel.net/haber/273495/artvine-de-bergama-oyunu>. Son erişim tarihi, 02/08/2024.

Akdemir Ö (2022). Hukuk çevreyi korumuyor. Evrensel, 6 Kasım. <https://www.evrensel.net/yazi/91912/hukuk-cevreyi-korumuyor>. Son erişim tarihi, 11/08/2024.

Akkuyu NGS (2014). Akkuyu NGS'den Büyükeceli Öğrencilerine Karne Hediyesi. <https://www.nessiletisim.com.tr/akkuyu-ngsden-buyukeceli-ogrencilerine-karne-hediyesi>. Son erişim tarihi, 12/01/2024.

Akkuyu NGS (2015). Gülnar ve Eceli’de İftar Coşkusu. <https://www.nessiletisim.com.tr/gulnar-ve-buyukecelide-iftar-coskusu/>. Son erişim tarihi, 10/01/2024.

Akkuyu NGS (2017). Akkuyu NGS ortakları arasına Türk şirketleri de katılıyor <https://akkuyu.com/tr/news/akkuyu-n-kleer-a-ortaklar-aras-na-t-rk-irketleri-de-kat-l-yorç>. Son erişim tarihi, 12/07/2024.

Aktaş E (2021). Mersin Halkının Akkuyu Nükleer Santral Projesi ve Sektörel Etkileri Hakkındaki Görüşleri. *Journal of Applied and Theoretical Social Sciences*, 3(2), 109-124.

Alica G S S (2018). Çevrenin korunmasına ilişkin iptal davalarında kişisel menfaat kavramı. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 139, 165-220.

Amin S (1997). *Emperyalizm ve Eşitsiz Gelişme*. Çev. S Lim, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Angın M ve Bedirhanoglu P (2013). AKP döneminde Türkiye’de büyük ölçekli özelleştirmeler ve devletin dönüşümü. *Praksis*, 30 (31), 75-95.

Angın M ve Kılınçarslan P (2021). Türkiye’de Özelleştirmelerin Politik Ekonomisi: Dün, Bugün ve Yarın. Türkiye Politik Ekonomi ve Kamu Politikası Ağı (TUPEN) Birinci İnterdisipliner Çalıştayı, Özyeğin Üniversitesi, 19 Kasım.

Ataay F (2008). *Neoliberalizm ve Muhafazakâr Demokrasi: 2000’li Yıllarda Türkiye’de Siyasal Değişimin Dinamikleri*. Ankara: De Ki Basım.

Avcı T ve Toroğlu N K E (2020). Nükleer Enerji Santrallerine Halkın Bakışı: Akkuyu (Mersin) Örneği. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, 3 (5), 150-164.

Bayramoğlu S (2005). Yönetişim Zihniyeti, Türkiye’de Üst Kurullar ve Siyasal İktidarın Dönüşümü, İstanbul: İletişim Yayınları.

Bayülken A (2006). *Türkiye’de Nükleer Enerji*. İTÜ Enerji Enstitüsü.

BBC (5/9/2019). Erdoğan: Birilerinin elinde nükleer başlıklı füze var, ama benim elimde olmasın, ben bunu kabul etmiyorum. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49589110>. Son erişim tarihi, 12/01/2024.

Bedirhanoglu P vd. (der) (2010). Türkiye’de neoliberal otoriter devletin AKP’li yüzü. *World Policy Journal*, 24 (3), 63-73.

Benmayor G (2016). Akkuyu’nun Riskleri Neler. *Hürriyet*, 12 Şubat. <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/gila-benmayor/akkuyunun-riskleri-neler-40190053>. Son erişim tarihi, 12/01/2024.

Berberoglu B (2020). The global rise of authoritarianism in the 21st Century: Crisis of neoliberal globalization and the nationalist response. Routledge.

Bianet (12/7/2017). Erdoğan: Grevlere OHAL’den İstifadeyle Anında Müdahale Ediyoruz. <https://bianet.org/haber/erdogan-grevlere-ohal-den-istifadeyle-aninda-mudahale-ediyoruz-188225>. Son erişim tarihi, 19/08/2024.

BirGün (19/10/2021). Yapamadıkları basın açıklamasından dava açıldı. <https://www.birgun.net/haber/yapamadiklari-basin-aciklamasindan-dava-acildi-362677>. Son erişim tarihi, 19/06/2024.

Bruff I (2014). The Rise of Authoritarian Neoliberalism, *Rethinking Marxism*, 26 (1), 113-129.

Bruff I (2016). Neoliberalism and authoritarianism. İçinde: S Springer vd. (der), *The Routledge Handbook of Neoliberalism*, Routledge, Abingdon, 107–117.

Bruff I (2019). Overcoming The Allure of Neoliberalism’s Market Myth. *South Atlantic Quarterly*, 118 (2), 363-379.

Castells M (1977). *The Urban Question: A Marxist Approach*. London: E. Arnold.

Calhoun C (1994). *Social Theory and The Politics of Identity*. Oxford, UK: Blackwell.

Cebeci A (2000). 2000’li Yıllarda Türkiye’deki Kamu Yönetimi Değişimini Çözümlmek. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35 (2), 175-206.

Civelekoğlu İ (2015). Washington Uzlaşısı Sonrası Dönemde Devletin Değişen Rolü ve Bir Türkiye Değerlendirmesi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34 (2), 35-54.

Cumhuriyet (20/12/2017). Her iki kanundan biri torba yasa AKP’nin torba yasa sevdasının arkasında ne var. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/her-iki-kanundan-biri-torba-yasa-akpnin-torba-yasa-sevdasinin-arkasinda-ne-var-889566>. Son erişim tarihi, 12/01/2024.

Cumhuriyet (18/10/2002). Gözler Nükleerde. Elektrik Mühendisleri Odası. https://www.emo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=44996&tipi=5&sube=0. Son erişim tarihi, 12/01/2024.

Çetinkaya D (2014). Tarih ve Kuram Arasında Sosyal Hareketler. İçinde: D Y Çetinkaya (der), *Sosyal Hareketler: Tarih, Teori, Deneyim*, İstanbul: İletişim Yayınları, 25-74.

Dear M (1992). Understanding and Overcoming the NIMBY Syndrome, *Journal of the American Planning Association*, 58 (3), 288-300.

Della Porta D ve Diani M (2020). *Toplumsal Hareketler*. Çev. P Çakır ve C Gülbudak, İstanbul: İş Bankası.

Demircan P (2017). “Bu dava siyasidir!”: Akkuyu NGS ÇED iptal davasından değerlendirmeler, Yeşil Gazete. <https://yesilgazete.org/budava-siyasidir-akkuyu-ngs-ced-iptal-davasindan-degerlendirmeler/>. Son erişim tarihi, 02/09/2021.

Demircan P (2022). Authoritarian Neoliberalism and Resistance of the Anti-Nuclear Movement in Turkey. İçinde: A J Spires ve A Ogawa (der), *Authoritarianism and Civil Society in Asia*, Londra: Routledge, 77-93.

Demircan P (2023). Neoliberal politikalar bağlamında nükleer karşıtı hareketin dönüşümü: Mersin ve Sinop İncelemesi. (Basılmamış Doktora Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Doğan M G (2013). The Deradicalization of Organized Labor. İçinde: İ Akça, A Bekmen ve B A Özden (der), *Turkey Reframed: Constituting Neoliberal Hegemony*, London: Pluto Press, 188-202.

Elektrik Port (15/6/2011). MÜSİAD: Nükleer Enerji ülkemiz için zorunluluk. <https://www.elektrikport.com/makale-detay/musiad-nukleer-enerji-ulkemiz-icinzorunluluk/2983>. Son erişim tarihi, 02/06/2024.

Enerji Atlası (t.y.). Akkuyu Nükleer Güç Santrali. <https://www.enerjiatlası.com/nukleer/akkuyu-nukleer-santrali.html>. Son erişim tarihi, 17/03/2024.

Engin S (2022). Nimby; Sendrom Mu, Çevre Hareketi Mi?, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8 (58), 1708-1716.

Erensü S (der) (2016). *İsyanın ve Umudun Dip Dalgası: Günümüz Türkiye'sinden Politik Ekoloji Tartışmaları*. İstanbul: Tekin Yayınları.

Fine B ve Saad-Filho A (2017). Thirteen Things You Need To Know About Neoliberalism. *Critical Sociology*, 43 (4-5), 685-706.

Fischer D (1997). *HISTORY OF THE INTERNATIONAL ATOMIC ENERGY AGENCY: The First Forty Years*. Vienna: The Agency. Vienna: A Fortieth Anniversary Publication.

Flam H (1994). *States And Anti-Nuclear Movements*. Edinburgh: University Press.

Foster J B (2012). *Marksist Ekoloji*. Çev. B Baysal, İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Gamson W (1990). *The Strategy of Social Protest*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company.

Gamson W A ve Meyer D S (1996). Framing Political Opportunity. *Comparative Perspectives On Social Movements*, 275-290.

Goldstone J A (2001). Threat (and Opportunity): Popular Action and State Response in the Dynamics of Contentious Action. İçinde: J A Goldstone ve C Tilly (der), *Silence and Voice in the Study of Contentious Politics*, 179-194.

Goodwin J (2001). *No Other Way Out: States and Revolutionary Movements, 1945-1991*. Cambridge University Press.

Gözler K (2019). Anayasa. gen.tr, Hukukçu Olmayan Hukukçular Sorunu 2, İdarî Yargıda Hukukçu Olmayan Hâkimler (Uzun Versiyon). <https://www.anayasa.gen.tr/idari-yargi-hakimleri.htm>. Son erişim tarihi, 17/02/2024.

Haber İ (2020). Türkiye'de İklim Değişikliği Algısı 2020. <https://www.iklimhaber.org/wp-content/uploads/2022/02/konda-arastirma-rapor-2020s.pdf>.

Harvey D (2004). *Yeni Emperyalizm*. Çev. H Güldü, İstanbul: Everest Yayınları.

Harvey D (2012). *Sermayenin Sınırları*. Çev. U Balaban, Ankara: Tan Kitabevi Yayınları.

Heper M (2005). The Justice and Development Party Government and the Military in Turkey, *Turkish Studies*, 6 (2), 215-231.

Hürriyet (28/6/2020). Nükleer enerji müfredata giriyor. <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/nukleer-enerji-mufredata-giriyor-41551876>. Son erişim tarihi, 17/07/2024.

Hürriyet (24/2/2022). Akkuyu NGS'de çalışan sayısı 20 bine ulaştı. <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/akkuyu-ngsde-calisan-sayisi-20-bine-ulasti-42010346>. Son erişim tarihi, 28/07/2024.

İHD (2007). Polis Vazife ve Salahiyeti Yasası'na İlişkin Rapor, 1 Haziran <https://www.ihd.org.tr/pol-vaze-ve-salahiyetasina-k-rapor/>. Son erişim tarihi, 18/02/2024.

Jenkins J C (1983). Resource Mobilization Theory and the Study of Social Movements. *Annual Review of Sociology*, 9, 527-553.

Joppke C (1992). Decentralization of Control in US Nuclear Energy Policy. *Political Science Quarterly*, 107 (4), 709-725.

Kaya F ve Göral E (2016). Türkiye'nin Nükleer Enerji Politikası. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 57, 421-438.

Kıyanç S (2020). Soğuk Savaş Yıllarında Türkiye'deki ABD Üs ve Tesisleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 36 (101), 203-252.

Kilci M (1994). KİT'lerin Özelleştirilmesi ve Türkiye Uygulaması. Ankara: DPT.

Kıray M B (2006). *Toplumsal Yapı, Toplumsal Değişme*, İstanbul: Bağlam Yayınları.

Kitschelt H P (1986). Political Opportunity Structures and Political Protest: Anti-Nuclear Movements in Four Democracies. *British Journal of Political Science*, 16(1), 57-85.

KONDA (2018) Çevre Bilinci ve Çevre Koruma. <https://konda.com.tr/rapor/31/cevre-bilinci-ve-cevre-koruma>. Son erişim tarihi, 12/07/2024.

Koopmans R ve Duyvendak J W (1995). The Political Construction of the Nuclear Energy Issue and Its Impact on the Mobilization of Anti-Nuclear Movements in Western Europe. *Social Problems*, 42 (2), 235-251.

Köybaşı S (2014). Yargı Denetiminden Milletlerarası Andlaşmalar Yoluyla Kaçmak: Akkuyu Nükleer Güç Santrali Andlaşması, *Anayasa Hukuku Dergisi*, 3 (5), 343-357.

Kriesi H vd. (1992). New Social Movements and Political Opportunities in Western Europe. *European Journal of Political Research*, 22 (2), 219-244.

Künar A (2002). *Don Kişotlar Akkuyu'ya Karşı: Anti-Nükleer Hikayeler*. Elektrik Mühendisleri Odası Yayınları.

Kütükçüoğlu A (2020). *Dünden Bugüne Türkiye'de Nükleer Enerji*. Ankara: Tekses.

688 Demircan P (2024). AKP Rejiminde Akkuyu Nükleer Güç Santrali'nin Zor ve Rıza ile İnşası. *Mülkiye Dergisi*, 48(3), 653-692.

Lewis P vd. (2019). The Rise and Rise of Populist Rhetoric. The Guardian, 6 Mart, <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2019/mar/06/revealed-the-rise-and-rise-of-populist-rhetoric>. Son erişim tarihi, 12/03/2024.

Levitsky S ve Ziblatt D (2019). *How Democracies Die*. Crown: Broadway Books.

McAdam D (1996). *Conceptual Origins, Current Problems, Future Directions*. İçinde: D McAdam ve D J McCarthy ve Mayer N Zald (der), *Comparative Perspectives On Social Movements*, Cambridge: Cambridge University Press, 23-40.

McAdam D vd. (2001). *Dynamics of Contention*. *Cambridge Studies in Contentious Politics*. New York: Cambridge University Press.

Mc Carthy J ve M Zald (1977). Resource mobilization and social movements. A partial theory. *American Journal of Sociology*, 82, 1212–1241.

Medyascope (27/12/2020). Muhalefet ve sivil toplum kuruluşlarının karşı çıktığı “Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun Teklifi” kanunlaştı, <https://medyascope.tv/2020/12/27/muhalefet-ve-sivil-toplum-kuruluslarinin-karsi-ciktigi-kitle-imha-silahlarinin-yayilmasin-finansmaninin-onlenmesine-iliskin-kanun-teklifi-kanunlasti/>. Son erişim tarihi, 11/08/2024.

Medyascope (2022). Yeşiller Partisi yine kurulamadı: Partiye dijital engel,12 Eylül. <https://medyascope.tv/2022/12/09/yesiller-partisi-yine-kurulamadi-partiye-dijital-engel/>. Son erişim tarihi, 18/08/2024.

Michaud K vd. (2008). Nimbyism vs. Environmentalism in Attitudes Toward Energy Development, *Environmental Politics*, 17 (1), 20-39.

Mijatovic D (2020). Türkiye Raporu, 1-5 Temmuz 2019, Avrupa Konseyi.

Mudde C (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, 39 (4), 541-563.

Mitev L (2013). Turkey Has Made Important Progress In Nuclear Power Programme, Says IAEA <https://www.nucnet.org/news/turkey-has-made-important-progress-in-nuclear-power-programme-says-iaea>. Son erişim tarihi, 31/07/2024.

Mudde C ve Kaltwasser C R (2017). *Populism: A Very Short Introduction*. Oxford ve NewYork: Oxford University Press.

NEA/IAEA (2018). *Measuring Employment Generated by the Nuclear Power Sector*, Paris: OECD Publishing.

Nükleer Düzenleme Kurumu (2010). Uluslararası İkili İş birliği Anlaşmaları <https://www.ndk.gov.tr/ikili-isbirligi-anlasmalari>. Son erişim tarihi, 31/07/2024.

Nukleersiz.org (t.y.). 100 nedende nükleersiz <https://nukleersiz.org/100-nedende-nukleersiz/>. Son erişim tarihi, 28/07/2024.

Nukleersiz.org (2008). Nükleer Santral Karşıtı Bilim insanları Bildirgesi https://nukleersiz.org/wp-content/uploads/2020/01/206_imzali_bilim_insanlari_bildirisi_26.03.2008.pdf, Son erişim tarihi, 28/07/2024.

NTV (27/7/2000). Akkuyu Santrali'ne iptal kararı. <http://arsiv.ntv.com.tr/news/19740.asp>. Son erişim tarihi, 31/07/2024.

NTV (10/9/2010). 'İstanbul sermayesi bizimle siyasette anlaşmadı'. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/istanbul-sermayesi-bizimle-siyasette-anlasmadi>. Son erişim tarihi, 12/01/2024.

Öniş Z (2005). The political economy of Turkey's justice and development party. İçinde: H Yavuz (der), *The Transformation of Turkish Politics: The Justice and Development Party of Turkey*. Salt Lake City: University of Utah Press.

Özden B A vd. (2017). Antinomies of Authoritarian Neoliberalism in Turkey: The Justice and Development Party Era. İçinde: C B Tansel (der), *States of Discipline: Authoritarian Neoliberalism and the Contested Reproduction of Capitalist Order*, Londra: Rowman & Littlefield Int, 189-210.

Öztürk B vd. (2010). Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yargı Bağımsızlığı. Türk Ceza Hukuku Derneği, CEHAMER, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara: Seçkin Yayınları.

Öztürk D ve Bahçe S (2023). Mülksüzleştirme Yolu ile Birikimin Yeni Aracı: Kamu Özel İş Birlikleri. *Mülkiye Dergisi*, 47 (2), 739-770.

Özüğurlu M (2014). Marksizm ve İlkel Sermaye Birikimi. İçinde: Ö Göztepe (der), *İlkel Birikim: Sermayenin Kaldırıcı*, İstanbul: Notabene, 37-64.

Özyürek E vd. (der) (2019). *Authoritarianism and Resistance in Turkey: Conversations on Democratic and Social Challenges*. Cham: Springer International Publishing.

Palabıyık H vd. (2010). Türkiye'de nükleer santral kurulabilir mi? Çatışmadan uzlaşmaya: Türkiye'de nükleer enerji projelerinde sosyal kabul sorunu ve halkın reddetme sendromunun araştırılması. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5 (2), 175-201.

Piven F F ve Cloward R A (1977). *Poor People's Movement*. New York: Pantheon.

Saad-Filho A ve Johnston D (2005). *Neoliberalism A Critical Reader*. London: Ann Arbor, MI, Pluto Press.

Sanalan Y (1994). The place of Turkish Atomic Energy Authority in nuclear energy production. International Nuclear Technology Forum: Future prospects of nuclear power plants and Turkey, 302.

Sav A (2014). Yasa Yapma Sanatının Ölümü (Torba Kanunlar). *Ankara Barosu Dergisi*, 4, 595-606.

Savran S (2004). 20. Yüzyılın politik mirası. İçinde: N Balkan ve S Savran (der), *Sürekli Kriz Politikaları: Türkiye’de Sınıf, İdeoloji ve Devlet*, İstanbul: Metis Yayınları, 13-43.

Skocpol T (1979). *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia and China*. Cambridge University Press.

Staggenborg S (2013). Bureaucratization and social movements. İçinde: D A Snow vd. (der), *The Wiley-Blackwell encyclopedia of social and political movements*. Oxford, UK: Blackwell.

Şahin Ü (2007). Bir sivil toplum teması olarak çevrecilik: ekoloji hareketlerinin siyaset dışına itilmesi. *Sivil Toplum Dergisi*, 5 (20), 77-89. https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/sahin_sav_6.pdf. Son erişim tarihi, 16/04/2024.

Tansel C B (2018). Authoritarian Neoliberalism and Democratic Backsliding in Turkey: Beyond The Narratives of Progress. *South European Society and Politics*, 23 (2), 197-217.

Tarrow S G (2011). *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*, Cambridge University Press.

T.C. Danıştay (1997). 6.daire “İçtihat Metni” Esas No: 1996/5477, Karar No: 1997/2312.

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2023). Nükleer Enerji <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-nukleer-enerji>. Son erişim tarihi, 19/06/2024.

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2009). “10 büyük ekonomi içine girmeye adayız” <https://www.invest.gov.tr/tr/news/News-from-Turkey/Sayfalar/0602200912920.aspx...> Son erişim tarihi, 16/02/2024.

Tetik A T (2017). Hukuk Devleti İlkesi Bağlamında Takdir Yetkisi ve Yerindelik Denetimi İlişkisi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25 (2): 249-276.

Tilly C (1978). *From mobilization to revolution*. Reading, MA: Addison-Wesley Pub. Co.

Tilly C (2006). *Regimes and Repertoires*. Chicago: University of Chicago Press.

Tilly C (2008). *Toplumsal Hareketler 1768-2004*. Çev. O Düz, İstanbul: Babil Yayınları.

Tilly C ve Tarrow S G (2015). *Contentious Politics*. Oxford: Oxford University Press.

Türkiye Raporu (2021). İklim Değişikliği Konusuna Bakış. <https://www.turkiyeraporu.com/arastirma/iklim-degisikligi-konusuna-bakis-1965/>. Son erişim tarihi, 22/01/2024.

TÜSİAD (2016). TÜSİAD: “Nükleer Santral yapılması gecikmiş ancak olumlu bir adım; 5654 Sayılı Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışına İlişkin Kanuna İlişkin TÜSİAD Görüşü” https://tusiad.org/tr/tum/item/download/1207_5ad3a88a49d1c13f36c3c38befbf56f7. Son erişim tarihi, 22/01/2024.

Wallerstein I (2011). *Dünya Sistemleri Analizi: Bir Giriş*. Çev. E Abadođlu ve N Ersoy, İstanbul: BGST Yayınları.

Walsh E vd. (1993). Backyards, Nimbys, and Incinerator Sitings: Implications For Social Movement Theory. *Social Problems*, 40 (1), 25-38.

Yıldırım C (2011). Birinci ve İkinci Nesil Washington Uzlaşması: Neoliberal İktisat Politikalarının 1980'den Sonraki Evrimi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1-23.